

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program Informace, média a knižní kultura

Diplomová práce

Bc. Sabina Jůnová

Informační zahlcení jako informační bariéra
u studentů

Information overload as an information barrier for students

2024

Vedoucí práce: Mgr. Adéla Jarolímková, Ph.D.

Poděkování

Nejprve bych chtěla vyjádřit vděk své vedoucí práce Mgr. Adéle Jarolímkové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady, vstřícnost a ochotu. Také bych chtěla poděkovat všem dobrovolníkům, kteří se zúčastnili mého výzkumu a sdíleli se mnou své osobní zkušenosti. Za podporu poskytovanou v době vzniku této práce děkuji také své rodině, kamarádům a příteli.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. 5. 2024

.....

Bc. Sabina Jůnová

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je zmapování informačního zahlcení jako informační bariéry u studentů. V teoretické části byly shrnuty poznatky získané z odborné literatury týkající se informačního zahlcení, dalších příbuzných fenoménů a možných strategií využitelných pro vypořádávání se se zahlcením. Výzkumná část práce byla realizována formou hloubkových polostrukturovaných rozhovorů se studenty Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Výzkum se zaměřil na zjištění toho, v jakých kontextech se studenti s informačním zahlcením setkávají, zda jim dělá problémy s naplněním jejich informačních potřeb a jak se s ním vypořádávají. V rámci výzkumu bylo odhaleno, že se studenti setkávají s informačním zahlcením v osobním životě i v akademickém kontextu a někteří dokonce i v pracovním prostředí. Mají s ním spojeny negativní pocity, zdržení a nutnost větší investice času a energie do naplnění své informační potřeby. Nevnímají ho ale příliš jako nepřekonatelnou bariéru, jelikož si vypěstovali strategie pro jeho překonávání. Mezi těmito strategiemi se objevili vyhledávací strategie, vyhýbání se informacím, osobní management informací, čtenářské strategie, získání výpomoci od dalších lidí či využití umělé inteligence.

Klíčová slova

informační zahlcení, informační bariéry, studenti, kvalitativní výzkum, polostrukturovaný rozhovor

Abstract

This master's thesis aims to explore the situation of information overload as an information barrier for students. In the theoretical part knowledge obtained from literature on the topic of information overload, related phenomena and possible strategies used for overcoming information overload is summarised. The research part of the thesis was carried out in the form of in-depth semi-structured interviews with students from the Charles University Faculty of Arts. The research focused on finding out in which situations students experience information overload, if it causes issues in fulfilling their information needs and how they are dealing with it. It was found that students experience information overload in their personal lives and in academic context, as well as in their working environment. In relation to information overload, they experience negative emotions, being delayed and the need to invest more time and energy to fulfil their information needs. They usually don't see it as a barrier that is impossible to overcome, as they have developed strategies for overcoming it. Search strategies, avoiding information, personal information management, reading strategies, seeking help from other people and use of artificial intelligence were mentioned among these strategies.

Keywords

information overload, information barriers, students, qualitative research, semi-structured interview

Obsah

1 Úvod.....	13
2 Informační zahlcení.....	15
2.1 Historie informačního zahlcení.....	16
2.2 Informační zahlcení jako informační bariéra.....	17
2.3 Informační zahlcení v osobním životě.....	18
2.4 Informační zahlcení v akademickém prostředí.....	20
3 Příbuzné fenomény.....	22
3.1 Informační znečištění.....	22
3.2 Informační úzkost.....	22
3.3 Komunikační zahlcení.....	23
3.4 Technologické zahlcení.....	24
3.5 Paradoxy informačního zahlcení.....	25
4 Role akademických knihoven.....	26
5 Reakce na informační zahlcení.....	28
5.1 Stres.....	28
5.2 Vyhýbání se informacím.....	29
5.3 Vypořádávání se s informačním zahlcením.....	29
5.3.1 Princip nejmenšího úsilí.....	30
5.3.2 Filtrování.....	31
5.3.3 Digitální a informační wellbeing.....	32
5.3.4 Dodržování pomalých principů.....	33
5.3.5 Osobní management informací.....	34
5.3.6 Čtenářské strategie.....	36
6 Informační zahlcení a umělá inteligence.....	37
7 Metodologie výzkumu.....	39
7.1 Cíle výzkumu.....	39
7.2 Výzkumná skupina.....	40
7.3 Struktura rozhovorů.....	40
7.4 Etika výzkumu.....	41
7.5 Analýza rozhovorů.....	42

8 Výsledky výzkumu	43
8.1 Zahlcení obecně.....	43
8.2 Informační zahlcení v osobním životě.....	44
8.2.1 Volně dostupné informace	44
8.2.2 Osobní vyhledávání	47
8.2.3 Komunikační zahlcení.....	49
8.3 Informační zahlcení v akademickém prostředí	52
8.3.1 Akademické vyhledávání.....	52
8.3.2 Materiály od vyučujících.....	55
8.3.3 Fakultní komunikace.....	57
8.4 Informační zahlcení v pracovním prostředí.....	59
8.5 Informační zahlcení jako informační bariéra	60
8.5.1 Negativní pocity	62
8.5.2 Rabbit hole	63
8.6 Vypořádávání se se zahlcením	64
8.6.1 Vyhledávací strategie	65
8.6.2 Vyhýbání se informacím	68
8.6.3 Osobní management informací.....	69
8.6.4 Čtenářské strategie	70
8.6.5 Lidská výpomoc.....	72
8.6.6 Umělá inteligence	74
8.6.7 Služby knihoven	76
9 Diskuse	77
9.1 Limity výzkumu a příležitosti pro další výzkum	80
10 Závěr	82
Seznam použité literatury.....	83
Přílohy	92
Příloha č. 1: Informovaný souhlas	92
Příloha č. 2: Scénář A – otázky pro informačně zahlcené studenty.....	93
Příloha č. 3: Scénář B – otázky pro informačně nezahlcené studenty.....	95
Příloha č. 4: Seznam kódů.....	96

Seznam zkratek

UK – Univerzita Karlova

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

PIM – personal information management – osobní management informací

AI – artificial intelligence – umělá inteligence

FOMO – fear of missing out – strach z promeškání

ICT – informační a komunikační technologie

1 Úvod

V rámci studia na vysoké škole je cílem studenta nabýt znalosti ve svém studijním oboru. Za tímto účelem se studenti dostávají do kontaktu s velkým množstvím informací a vzniká zde tak prostor pro informační zahlcení. V dnešní informačně bohaté společnosti však není univerzita jediným místem, kde studentům hrozí potýkání se s informačním zahlcením.

Z těchto důvodů si tato diplomová práce dává za cíl zmapovat situaci informačního zahlcení jako informační bariéry u studentů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Zjišťováno je, v jakých kontextech se studenti s informačním zahlcením setkávají, zda jim dělá problémy s naplněním jejich informačních potřeb a jak se s ním vypořádávají.

V první kapitole teoretické části je všeobecně popsána problematika informačního zahlcení. Tento pojem je zde definován z pohledu různých autorů a také je stručně popsána jeho historie. Informační zahlcení je také zařazeno do problematiky informačních bariér. Shrnuty jsou zde také poznatky z literatury o různých situacích v osobním životě a v akademickém kontextu, ve kterých se studenti mohou s informačním zahlcením potýkat.

Další kapitola teoretické části se věnuje různým dalším fenoménům, které s informačním zahlcením souvisí.

Ve třetí kapitole je popsána role akademické knihovny, která by se měla snažit studentům pomoci řešit informačním zahlcení nebo mu rovnou přecházet, a to kroky, které provádí pasivně při budování fondu, i aktivně nabízenými službami.

Čtvrtá kapitola teoretické části se věnuje reakcím na informační zahlcení, a to z pohledu jak jeho negativních dopadů, tak i vědomých praktik, které mohou studenti využívat pro boj proti zahlcení.

V poslední kapitole je stručně představen vztah informačního zahlcení s tématem umělé inteligence, která může být také nápomocná v řešení tohoto problému.

Ve výzkumné části této práce je nejprve popsána výzkumná metoda hloubkových polostrukturovaných rozhovorů včetně představení výzkumné skupiny, struktury výzkumu, etiky výzkumu a způsobu analýzy výsledků.

Představeny jsou zde také cíle výzkumu a dle nich jsou následně definovány výzkumné otázky.

V další kapitole jsou prezentovány samotné výsledky výzkumu vyplívající z tematické analýzy rozhovorů doplněné o vybrané úryvků z rozhovorů.

V diskusi jsou tyto výsledky interpretovány v kontextu výzkumných otázek a porovnány s výstupy vybraných existujících výzkumů. Na závěr jsou také popsány limity výzkumu a příležitosti pro další výzkum na tuto tematiku.

2 Informační zahlcení

Informační zahlcení je v dnešní době hojně prodiskutovaný koncept. Přesto ale neexistuje jediná univerzálně uznávaná definice tohoto fenoménu. Bawden a Robinson (2020) ho definují jako situaci, kdy je k dispozici takové množství relevantních a potenciálně užitečných informací, že se pro uživatele stávají potíží, místo toho, aby byly nápomocné.

Zatímco Bawden a Robinson vidí problém v přílišném množství relevantních informací, jiné definice vidí problém právě v množství nerelevantních informací, se kterými se uživatelé při uspokojování svých informačních potřeb musí potýkat. To je případ například u definice v České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy. Ta pro tento termín uvádí následující definici: *“Situace, kdy je člověk zahlcen velkým množstvím informací, především redundantních či nerelevantních informací, a tak nedokáže rozlišit podstatné informace od nadbytečných a není schopen rychlého racionálního rozhodnutí”* (Havlová, 2003).

Jiné definice zase v této problematice relevantní a nerelevantní informace přímo neodlišují. Koltay (2022) vnímá informační zahlcení jako soubor objektivních a subjektivních potíží způsobených jak množstvím a komplexitou dostupných informací, tak našimi schopnostmi, respektive jejich nedostatky, se s nimi vypořádat.

Setkat se i můžeme s definicemi, které se zaměřují na fenomén vnímaného informačního zahlcení. Ten je popsán jako psychologický stres, který vzniká, když požadavky prostředí tak, jak je vnímá jednotlivec, překračují jeho vnímanou schopnost se s nimi vyrovnat (Misra a Stokols, 2012). Někteří autoři ale právě také kvůli zkreslení lidského vnímání vidí problém informačního zahlcení jako přeceňovaný, nebo dokonce až smyšlený (Bawden a Robinson, 2009).

Tato práce, a především její výzkumná část, bude dále pracovat s termínem informační zahlcení tak, jak ho definoval Koltay (2022). Jedná se o nejširší a nejobsáhlejší zde uvedenou definici, která ale přesto určuje jasné meze toho, co tento termín zahrnuje. Informační zahlcení tak bude zkoumáno jak způsobené velkým množstvím informací, jejich komplexností či kvalitou, tak

i nedostatečnými dovednostmi je zpracovat, jak v kontextu relevantních, tak i nerelevantních informací a jak z pohledu objektivních, tak i subjektivních problémů, které způsobuje.

2.1 Historie informačního zahlcení

První pojmenování fenoménu informačního zahlcení tímto termínem je přiřazováno americkému sociálnímu vědci Bertramu Grossovi (1964). Ve své publikaci *The managing of organizations: the administrative struggles* tím popsal situaci, kdy informační vstupy do systému překračují jeho schopnosti dané informace zpracovat. Již z toho můžeme vidět, že informační zahlcení není nový problém, přestože se novým zdá, jelikož je v dnešní době vztahován primárně k problematice informační společnosti spojované s mobilními telefony, počítači a prostředím webů. Nejenže však informační zahlcení předchází tyto moderní technologie, předchází i Grosse (Bawden a Robinson, 2020).

Stížnosti na příliš mnoho knih k přečtení se datují téměř k počátkům písemnictví. Více seriózně se problém projevoval ve středověku mezi evropskými učiteli. Manuskript francouzského učitele Vincenta z Beauvais z roku 1255 popisuje problém jako “množství knih, krátkost času a kluzkost paměti”. V této době se také vedle vnímání informačního zahlcení jako problému již setkáváme se snahou o poskytnutí řešení v podobě konkordancí, indexů, kompilací, referenčních prací nebo specificky navržených struktur textů (Blair, 2003).

Představením knihtisku v Evropě byl tento problém mnohonásobně zhoršen a obzvláště v 16. a 17. století se setkáváme se zrychlením produkce textů, tedy s jistou formou informační exploze. Pozorovat zde také můžeme využití různých čtecích praktik, které učiteli nasazovali právě v boji s přemírou knih ke čtení. Vedle prostého čtení celého textu, kterému věnuje pozornost většina historiků, tak můžeme vidět i techniky jako procházení, zběžné čtení, anotování, vyjímání a vkládání nebo ohýbání rohů pro označení stránek (Rosenberg, 2003).

Prakticky s každou inovací v informačních technologiích v průběhu historie (knihtisk, periodika a žurnály, abstraktová periodika a počítače) přišla nová

vlna informační exploze a nová vlna stížností na informační zahlcení. Rozhodně je ale trendem postupný nárůst množství těchto stížností v průběhu času.

Přestože ještě nemělo dnešní pojmenování, v roce 1948 bylo informační zahlcení označeno za akutní problém na konferenci the Royal Society's influential Scientific Information Conference. Uznáno bylo, že se nejedná o nový problém. Obavy, že vědci budou zahlcení a nebudou mít kontrolu nad obrovským množstvím potenciálně užitečných zdrojů, ale vnímají jako stále naléhavější. Informační exploze této doby byla označována za *“proudy a řeky přilévající přívaly nové literatury do knihoven”* (Bawden a Robinson, 2009).

Exponenciální expanze odborných publikací pokračovala v 50. a 60. letech 20. století, obzvláště v oblasti vědy a techniky, a informační zahlcení tak bylo vnímáno jako široce uznávaný problém. Situace se stále zhoršovala i v 70. a 80. letech, především pro akademiky a informační pracovníky. V 90. letech se problém přelévá dále i do světa byznysu s rozšířením používání elektronické komunikace a internetu (Bawden a Robinson, 2009).

Dříve bylo informační zahlcení vnímáno jako problém ovlivňující primárně učence a akademiky, což se dále rozšířilo na ovlivňování podniků a pracovníků v informačně zatížených oborech, jako je medicína. Od konce 20. století se však tento problém dostal do celé společnosti, ovlivňující procesy ve vzdělávání, vládě, občanství, ale i v osobním životě a volném čase (Bawden a Robinson, 2020).

2.2 Informační zahlcení jako informační bariéra

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy definuje informační bariéru jako *“překážku uspokojování informačních potřeb, která spočívá v neschopnosti či nemožnosti uskutečnit přenos informací a dat a umožnit uživateli získání relevantní informace”* (Jonák, 2003).

Šwigoň (2011a) vytvořila univerzální typologii informačních bariér. Dle ní se bariéry dělí do čtyř skupin: (1) bariéry spojené s osobními charakteristikami, (2) interpersonální bariéry, (3) bariéry týkající se prostředí a (4) bariéry spojené s informačními zdroji. Problematika informačních bariér je ale komplexní a některé bariéry se tak prolínají či zapadají do více skupin.

Informační zahlcení Świgoń řadí mezi bariéry spojené s informačními zdroji, ale určité aspekty ovlivňující informační zahlcení jako informační bariéru můžeme objevit i v dalších skupinách bariér.

Zařazení informačního zahlcení jako bariéry spojené s informačními zdroji je jasné již ze základních definicí pojmu informačního zahlcení a leží tak především ve velkém množství informací, které se v těchto zdrojích nachází, v jejich organizaci a funkcích, které lze použít pro jejich dohledání. V kontextu bariér spojených s osobními charakteristikami se informační zahlcení projevuje především v nedostacích informačních dovedností jedince. Dotýkat se ale také může nedostatečných časových možností jedince, pasivního přístupu nebo psychologických zábran jako informační nebo počítačové úzkosti. V případě interpersonálních bariér zase můžeme vnímat propojení informačního zahlcení s komunikačním zahlcením (Świgoń, 2011b).

Informační bariéry u studentů FF UK byly autorkou zkoumány v její bakalářské práci *Bariéry v získávání odborných informací studenty Filozofické Fakulty Univerzity Karlovy* (Jůnová, 2021). V té bylo v rámci kvantitativního dotazníkového výzkumu zjištěno, že 83,2 % z dotazovaných studentů považuje informační zahlcení za informační bariéru, se kterou se setkali. Z dvaceti zkoumaných bariér tak vyšla jako jedna z nejdůležitějších.

Mezi hlavní cíle studentů spadá získávání znalostí, pro které musí zpracovávat mnoho informací a prohledávat mnoho zdrojů. Informační zahlcení jako informační bariéra tak zaujímá postoj v přímém vztahu se studijními výkony studenta (Suhaimi a Hussin, 2017).

2.3 Informační zahlcení v osobním životě

Zahlcení sociálními médii a informacemi na nich zveřejňovanými bylo upozorováno jako jeden z problémů v osobním životě studentů se zásadními negativními dopady na studijní výsledky. Sociální média nabízejí vysokoškolským studentům různé druhy platforem k získání velkého množství informací. Pracují tak s přirozenou zvědavostí člověka a touhou po získání nových informací, které podporují skrz upozornění a automatické obnovy informačních kanálů či chatových diskusí v reálném čase. Denně jsou tak postavování před kontrolu a zpracovávání velkého množství informací.

Problémem je, že kapacita pro zacházení s informacemi je u jedinců omezená. Ohromující množství informací tak i v osobním životě s sebou přináší pocity zmatení a stresu. Snaha o překonávání těchto kognitivních limitů vede také k únavě až vyčerpání. Vzniklý stres a únava tak vedou ke zhoršeným akademickým výkonům u studentů. Využívány jsou ale sociální sítě i ke studijním účelům. Studenti mezi sebou navzájem sdílejí informace při plnění domácích úkolů, reportů a prezentací (Shi et al., 2020).

Vedle informačního zahlcení se v rámci sociálních sítí studenti potýkají také s komunikačním zahlcením. Nejenže tak studenty zavalují velkým množstvím pro ně nerelevantních informací, ale také představují prostředek pro nepřetržitý proud komunikace. Není nijak omezená časově nebo geograficky a jedinec tak může být zastižen kdekoliv a kdykoliv. Vysokoškolští studenti jsou také většinou v rozhodující fázi života, kdy je pro ně důležité udržování vztahů a sociálních vazeb s vrstevníky, a obecně se tak cítí ochotni plnit komunikační požadavky na sociálních sítích. Aby zůstali v kontaktu se spolužáky a aby se vyhnuli promeškání komunikačních požadavků a okamžitě odpověděli, tráví běžně čas procházením různých sociálních sítí a aplikací. Sociální sítě přispívají k fenoménu známému jako FOMO, zkratka “fear of missing out”, neboli strach z promeškání, který hraje významnou roli ve vyživování pocitu neklidu nebo obav u mladých generací. Tato úzkost přesvědčuje mladé lidi často kontrolovat mobilní telefony, aby se ujistili, že jim neunikla žádná zpráva. V neustále propojeném prostředí může konstantní komunikace způsobit nerovnost mezi komunikačními požadavky a komunikační kapacitou a schopnostmi jedince. To také často představuje rozptýlení v procesu učení, což vede k nesoustředěnosti, což se dále promítá zase na únavě a zhoršení akademických výsledků (Whelan et al., 2020) (Pang et al., 2024).

Sociální sítě ale nejsou jediným zdrojem informačního zahlcení, kterému jsou lidé v dnešní společnosti každodenně vystavováni ve svém osobním životě. Boczkowski (2021) se ve svém výzkumu věnoval spojení osobních obrazovek, jakými jsou mobilní telefony, osobní počítače a domácí televize. Tyto spotřebiče jsou nejen prostředky pro používání sociálních sítí, ale i další

informační hojnosti dnešní doby, které využívají pro dělání rozhodnutí, udržení kroku s novinkami a aktuálními událostmi nebo čistě pro zábavu.

2.4 Informační zahlcení v akademickém prostředí

Informační zátěž v akademickém prostředí je vysoká, a to nejen pro akademické pracovníky, ale i pro studenty. U vysokoškolských studentů je obzvláště snadné do zahlcení spadnout v prvním ročníku po příchodu ze střední školy. Jedná se o relativně krátký a intenzivní proces, kdy si studenti musí zvykat na spoustu změn. Je všeobecně známo, že oproti jejich předchozím zkušenostem se vzděláváním, studium na vysoké škole klade větší důraz na samostudium a přebírání zodpovědnosti. Musí se tak naučit nejen zpracovávat informace, které získají od vyučujících, ale také je skloubit s dohledáváním dodatečných informací. Zároveň se také ze začátku studia setkávají s velkým množstvím informací týkajících se průběhu, pravidel a organizace studia. Aktéry informačního zahlcení tak v této choulostivé situaci nemusí být pouze informace týkající se studované látky, ale i informace o formálních náležitostech studia na vysoké škole (Šmídová, 2020).

Zahlcení informacemi o organizaci studia však prvním ročníkem neustává. Studenti se musí s různými informacemi skrz e-maily, fakultní nástěnky či jiné komunikační kanály vypořádávat v průběhu celého studia. Přijímání velkého množství e-mailové komunikace může být stresující, někteří se setkávají až s úzkostmi z příchozích upozornění a z nepřečtených zpráv zaplňující jejich schránky. I pokud se jedná o zprávy, které jsou rozesílány hromadně a jejich obsah se jim netýká, nejsou schopni je ignorovat a věnují tak čas jejich pročítání a zpracování (Sillence et al., 2023).

Pro vysokoškolské studenty bývá vyučujícími připravováno množství různorodých výukových materiálů. V dnešní době jsou studenti vystavováni velmi rozmanitým výukovým materiálům, od textových, jako jsou skripta nebo tematické články, po multimediální materiály typu výukových videí či prezentací. Shromažďování informací napříč různými formáty může být pro studenty vyčerpávající. Obzvláště náročné to pro studenty může být, pokud vyučující neupřesní, které materiály jsou esenciální náplní daného kurzu

a které jsou spíše doplňkové pro zájemce s hlubším zájmem o tematiku (Masrek a Baharuddin, 2023). S příjmem velkého množství výukových materiálů přichází také problematika jejich uchovávání. V mnohých případech si je studenti rádi uchovávají i po skončení kurzu, například za účelem pozdějšího využití pro přípravu ke státním zkouškám. Důležité je v tomto případě informace a dokumenty zorganizovat a ponechat ty, které opravdu budou v budoucnu užitečné. Mnoho jich je ale ponecháno z pocitu strachu ze ztráty dat (Sillence et al., 2023).

Různé eseje, seminární a závěrečné práce jsou úkoly běžně zadávané vysokoškolským studentům. Tyto delší písemné projevy musí být založeny na kvalitní existující literatuře na dané téma, které si studenti musí dohledat. Množství zdrojů, které mohou pro tyto úkoly využít je v dnešní době opravdu velké. Procházení odlišných webových stránek, databází a akademických časopisů může být také ohromující, zejména pro nezkušené výzkumníky (Masrek a Baharuddin, 2023).

3 Příbuzné fenomény

Setkat se můžeme nejen s různorodými definicemi informačního zahlcení a možnými příležitostmi či prostředími, ve kterých se projevuje. K informačnímu zahlcení se také váže řada dalších pojmů a fenoménů. V některých případech se jedná o příbuzné pojmy, které lze považovat až za synonyma nebo specifické případy informačního zahlcení. V jiných se jedná o situace, které z informačního zahlcení vyplývají nebo ho naopak způsobují.

3.1 Informační znečištění

Informační znečištění lze považovat za specifickou formu informačního zahlcení. Jedná se o případ, kdy je informační prostředí zatěžováno velkým množstvím nekompletních, nekonzistentních nebo irelevantních informací. Tento nadbytek nekontrolovaných informací zatěžuje uživatele, kteří se v daném informačním prostředí pokouší dělat informovaná rozhodnutí. Orman (1984) označuje informační znečištění za jeden z původů informačního zahlcení. V situaci, kdy dosáhne znečištění takové úrovně, že je zpracování daných informací tak náročné, že náklady na něj převažují benefity užitečných informací a uživatelé jsou nuceni informace vyřazovat bez většího zvážení, můžeme již mluvit o vzniku informačního zahlcení.

Obzvláště náchylné pro informační znečištění jsou web a specificky sociální sítě, kde se s tímto problémem setkáváme na denní bázi. Tam se na něm podílí jak náhodné, tak i úmyslné znečištění, jako je šíření fake news a zvěstí za účely politickými, marketingovými nebo různou další manipulací populace. To u široké veřejnosti vytváří nedůvěru v jakékoliv i pravdivé informace zveřejněné na těchto platformách. Proto je důležité pracovat na metodách odhalování fake news, dezinformací, hoaxů, poplašných zpráv a dalších příčin informačního zahlcení v různých informačních kanálech (Meel a Vishwakarma, 2020).

3.2 Informační úzkost

Informační úzkost bývá označována jako stav psychologického stresu způsobeného neschopností získat, porozumět nebo využít nezbytné

informace. To může být způsobeno jak informačním zahlcením, tak i naopak nedostatkem potřebných informací, nebo jejich špatnému zobrazení či organizace. Na vině mohou být také nedostatečné schopnosti pracovat s daným informačním prostředím (Bawden a Robinson, 2020).

Ruku v ruce s tím jde v dnešní době právě také technologická nebo počítačová úzkost, která souvisí s technickým prostředím, kde se informace nacházejí, a nedostatečnými schopnostmi jedince je plně využít. Velké množství vysokoškolských studentů tvoří mladí lidé, kteří jsou označováni za digitální domorodce, a často jsou od nich očekávány pokročilé dovednosti v oblasti ICT ve srovnání se zbytkem společnosti. Nejen, že se však vysokoškolští studenti věkově odlišují, ale i mezi vrstevníky se technické dovednosti mohou výrazně lišit. Počítačová úzkost by tak ani u této skupiny neměla být podceňována (Bawden a Robinson, 2020) (Meinhardt-Injac a Skowronek, 2022).

V rámci tohoto fenoménu se také objevuje specifický případ knihovní úzkosti, kdy si uživatelé neví rady s tím, kde začít s vyhledáváním v knihovně, cítí se ztraceni a obávají se obrátit na pomoc ke knihovnímu personálu (Bawden a Robinson, 2009; 2020). Knihovní úzkost je v akademickém prostředí obzvláště viditelná u studentů prvních ročníků, kteří si nejsou jisti tím, co knihovna nabízí, jak jim může být nápomocná, nebo jak požádat o její výpomoc. Právě akademická knihovna ale hraje důležitou roli v odstraňování překážek a výpomoci s překonáváním informačního zahlcení u studentů, jak je více probráno v kapitole *Role akademických knihoven*. Knihovní příručky a průvodce mohou být v tomto aspektu velmi nápomocné, pokud jsou navrženy zajímavě a adresují relevantní problémy studentů (DiPrince et al., 2016).

3.3 Komunikační zahlcení

Komunikační zahlcení nastává v situaci, kdy nároky na komunikaci převyšují procesní schopnosti uživatele. Nadměrnou komunikaci lze měřit mírou, do jaké účastník komunikace zažívá větší množství, komplexnost a pevnost informací za určité časové období, než kolik chce, potřebuje nebo může zvládnout zpracovat v rámci komunikačních procesů. Komunikační zahlcení je fenomén velmi blízce příbuzný informačnímu zahlcení, až někdy bývají

vzájemně zaměňovány. Karr-Wisniewski a Lu (2010) tyto druhy zahlcení odlišují tak, že informační zahlcení nastává v případě, kdy uživatel sám informace vyhledává, kdežto komunikační zahlcení je situace iniciována další stranou, která komunikaci od uživatele vyžaduje. V dalších pramenech se zase můžeme setkat s vnímáním komunikačního zahlcení jako druhu informačního zahlcení. Marques a Batista (2017) označují tři informační procesy tvořící informační zahlcení – vyhledávání, organizace a analýza informací, rozhodovací procesy a komunikační procesy. Komunikační zahlcení je tak dle tohoto rozdělení druhem informačního zahlcení, který je spojen s komunikačními procesy.

Ke komunikačnímu zahlcení tak přispívá celá řada faktorů. Jako hlavních bylo identifikováno sedm dimenzí – špatná kvalita zpráv, mnoho rozptýlení, používání mnoha ICT, pocit zodpovědnosti reagovat, pocit tlaku k provedení rozhodnutí, zahlcení informacemi a nahromadění zpráv (Stephens et al., 2017). Paralelně je tento fenomén zkoumán s užíváním informačních a komunikačních technologií, obzvláště s důrazem na sociální média (Eliyana et al., 2020).

3.4 Technologické zahlcení

Technologické zahlcení, známé také jako digitální zahlcení, je situace, kdy používání ICT uživatelem překoná hranici, kdy mu je užitek, a stává se pro něj přítěží. Karr-Wisniewski a Lu (2010) označují informační zahlcení, komunikační zahlcení a zahlcení funkcemi systému za tři hlavní faktory přispívající k technologickému zahlcení. Informační a komunikační zahlcení je blíže popsáno v předešlých částech této práce. Zahlcení funkcemi systému je složka technologického zahlcení, která se projevuje v případě, že uživatel potřebuje k dokončení nějakého úkolu či naplnění potřeby využít technologické zařízení, které je pro něj příliš komplexní pro zdárné naplnění potřeby. Tato situace může nastat nejen při využití nových technologií, ale třeba i při tom, když daná technologie projde nějakou větší aktualizací funkcí.

Ve spojení s pandemií COVID-19 došlo k výrazné změně a nárůstu využití ICT ve všech oblastech života, ať se jedná o práci, studium, užívání služeb nebo socializaci s ostatními, a v mnohých z nich se toto využití stalo běžnou praxí.

Obzvláště v případě studia bývalo online vyučování před pandemií spíše výjimkou, postupně se ale stává novou normou a přidává tak příležitosti k technologickému zahlcení (James et al., 2022).

K roku 2020 také 72,6 % osob v ČR nad 16 let používalo chytrý mobilní telefon. Ve věkové skupině 16-34 let se dokonce jedná o 97,4 %. Většina studentů tak bude uživateli chytrých telefonů a bude tak čelit technologickému zahlcení s nimi spojeným (Český statistický úřad, 2020). Technologické a informační zahlcení se tak staly velice provázanými fenomény.

Stejně jako informační zahlcení, i technologické zahlcení může u jednotlivců vést k pocitům stresu a informační úzkosti, které mohou vést až k vyhýbání se informacím (Smith et al., 2021). Tyto situace jsou blíže popsány v kapitole *Reakce na informační zahlcení*.

3.5 Paradoxy informačního zahlcení

V literatuře se také setkáme s označením informačního zahlcení jako paradoxní situace. Touhou informační společnosti, ve které se nacházíme, je přirozeně nárůst informací, které máme k dispozici. Informační zahlcení a další problémy nastávající z přílišného množství informací se tak zdají jako paradox. Jako paradoxní je také vnímáno to, že informace, které máme k dispozici a kterými se cítíme zahlceni, jsou výsledkem nějakého procesu založeného na naší vnímané informační potřebě (Bawden a Robinson, 2020).

Spojen s informačním zahlcením je také fenomén paradoxu volby. Tento koncept byl popsán psychologem Barrym Schwartzem (2007). Lidé jsou zpravidla přesvědčeni, že čím více možností mají na výběr, tím větší mají šanci vybrat tu správnou možnost pro sebe a být spokojeni. Paradoxem je, že větší výběr od určitého množství pro lidi neznamena výhodu, ale spíše paralýzu jejich schopnosti se racionálně rozhodovat, a přináší tak s sebou nespokojenost. Tuto problematiku ve své knize popisuje na množství příkladů – zákazníci stojící před výběrem z příliš velkého množství produktů při nakupování, volba pojištění, důchodového plánu a zdravotní péče, výběr kariéry nebo celkové životní cesty, a i na situaci informačního zahlcení. Aplikovat ho ale lze prakticky na každou situaci, kdy je člověk postaven před větší množství možností na výběr.

4 Role akademických knihoven

Akademické knihovny, mimo jejich další účely, mohou i studentům pomoci s překonáváním nebo i předejitím informačního zahlcení. Blummer a Kenton (2014) identifikují čtyři oblasti, ve kterých je tato výpomoc možná – prezentace informací, instrukce knihoven, uživatelské strategie a softwarové technologie.

Prezentace informací ve smyslu jejich organizace, výběru oborově vhodných zdrojů a formátů, které jsou uživatelům dobře známé, a i jimi preferované, představuje obzvláště důležitou složku ve zmírňování informačního zahlcení. Ani finanční a lidské zdroje, ani prostory akademických knihoven nejsou neomezené. Je tak třeba s nimi nakládat rozvážně a rozvoj knihovního fondu pečlivě plánovat tak, aby co nejefektivněji řešil informační potřeby svých uživatelů. Informační průvodce, představující všechny relevantní zdroje dostupné uživatelům, jako databáze, časopisy, e-knihy, referenční materiály nebo digitální sbírky, slouží jako orientační mapy knihovních fondů a uživatelům knihoven tak usnadňují orientaci a práci s nimi (Blummer a Kenton, 2014). Nápomocné jsou v tomto ohledu také informace zveřejněné na webových stránkách knihoven. Ty mimo zpřístupňování vstupu do knihovního online katalogu a k elektronickým zdrojům také plní funkci podpory knihovních služeb, vzdělávání a spolupráce na utváření kultury akademické knihovny. Často zde můžeme najít i grafické znázornění budovy knihovny, které umožňuje uživatelům rychlejší přístup k fyzickým zdrojům, stejně jako důležité praktické informace o otevírací době (Mierzecka a Suminas, 2018).

Dalším okruhem, kde může být knihovna nápomocná, je zprostředkování instruktáží uživatelům. Workshopy, semináře, instruktážní pamflety nebo osobní konzultace nemusí být věnované informačnímu zahlcení jako takovému. Jakékoliv aktivity na podpoření informační gramotnosti, kritického myšlení, schopností vyhledávání v databázích a na internetu bude mít pozitivní efekt v boji s informačním zahlcením (Blummer a Kenton, 2014). V dnešní době jsou studenty velmi ceněnými zdroji online instruktážní materiály knihoven, jejichž hodnota ještě obzvláště vzrostla v době pandemie

Covid-19. Knihovny by tak těmto materiálům měly věnovat pozornost, a to nejen tvořením nových, ale i udržováním stávajících tak, aby byly aktuální, relevantní, opravdu nápomocné a snadno dohledatelné (Vogus, 2022).

Role knihovníků vězí nejen v poskytování instrukcí k učení nových strategií práce s informacemi uživatelům. Měli by být schopni je také podpořit v užívání uživatelských strategií pro překonávání informačního zahlcení, které mají již vžitě. Mezi takové strategie patří minimalizace příjmu informací, povrchové vyhledávání, tvoření schémat pro ukládání informací nebo snahy o minimalizaci časových zábran. Těmto a dalším strategiím se podrobněji věnuje kapitola *Vypořádávání se s informačním zahlcením* této práce.

V neposlední řadě je v dnešní digitální době z pozice knihovny esenciální softwarová podpora. Knihovníci tak často stojí v roli propagátorů, nebo i dokonce tvůrců různých technologií, které pomáhají jejich uživatelům vypořádat se s informačním bohatstvím dnešní doby. Již od 90. let 20. století nabraly na popularitě webové portály akademických knihoven, které uživatelům umožňují personalizaci, přizpůsobení, vyhledávání ve více dostupných databázích najednou a podávají aktuální povědomí o aktualizacích databáze a událostech v knihovně (Blummer a Kenton, 2014). V tomto ohledu se knihovny musejí neustále vyvíjet a přizpůsobovat technologickým trendům digitální společnosti. Nejnovější trendy v knihovnických technologiích lze pozorovat ve švédských knihovnách, které jsou známé pro svou rozsáhlou digitalizaci, technologické pokroky a rapidní vývoj. Mezi trendy ve švédských knihovnách právě vyvíjené patří digitální kolaborace umožňující například uživatelskou podporu a vzdělávání, zapojování mobilních technologií například skrze QR kódy vedoucí k digitálním zdrojům či vizualizační technologie pro využití k zobrazení výzkumných dat. V blízké době jsou v knihovnách také očekávány pokroky v oblasti chytrých technologií, velkých dat či umělé inteligence (Ekstrand a Strandberg, 2023).

5 Reakce na informační zahlcení

5.1 Stres

Stres je přirozenou reakcí na informační zahlcení. Počáteční stresové reakci na informační zahlcení se dá v informačně bohatém prostředí jen těžko vyhnout. Lidé, kteří informace aktivně vyhledávají, nemohou dojít k uspokojení a chtějí vědět a objevovat stále víc, zatímco ti, kteří se přebytečným informacím pokouší vyhnout, jim jsou stejně neustále vystavováni. Důležité je proto informační stres identifikovat a převzít nad ním kontrolu (Ledzińska a Postek, 2017).

Informační zahlcení přispívá ke stresu mimo jiné při rozhodovacích procesech. Vnímaný stres, který informační zahlcení způsobuje, vede k nekonzistentním rozhodovacím procesům, rozptýlení, zbrklým závěrům a může negativně ovlivňovat kvalitu finálního rozhodnutí. Tento stres může vést až k úplné paralýze, kdy se jedinec úplně straní danému úkolu nebo rozhodnutí. V tomto okamžiku začínají být i nápomocné informace nežádoucí. To je obzvláště problematické v krizových situacích, nebo zkrátka kdykoliv, kdy je potřeba učinit rozhodnutí nějak více časově omezená (Phillips-Wren a Adya, 2020).

Když se studenti setkávají s velkými množstvími informací, které musejí v rámci studia zpracovat, a čelí tak vysoké kognitivní zátěži, je pro ně náročné dojít k uspokojení jejich informační potřeby, klesá jim produktivita a tím se i zhoršují studijní výkony, což vede ke stresu. Dostat se tak mohou až do stresového cyklu, kdy jejich studijní výsledky trpí kvůli stresu, a to je další spouštěč, který jim způsobuje ještě více stresu. U studentů je tak velmi důležité nalezení způsobu stresového managementu. Pokud se studentovi podaří iniciální stresovou reakci z informačního zahlcení překonat, mohou být negativní dopady informačního zahlcení na studijní výsledky výrazně zmírněny (Mariamdarán a Veloo, 2017).

5.2 Vyhýbání se informacím

Vidina informačního zahlcení a stresu, který způsobuje, může vést až k výše zmíněné paralýze nebo vědomému vyhýbání se informacím a úkonům spojeným s uspokojováním informační potřeby. Konceptuálně se jedná o předcházení nebo oddalování získání dostupných informací. Může se jednat o stav dočasný, ale i trvalý, kdy tedy nedojde k uspokojení informační potřeby. Vyhýbání se informacím může probíhat ve formě pasivní nebo aktivní. Aktivní vyhýbání se informacím je zpravidla krátkodobá záležitost, kdy se jedinec vyhýbá specifickým netriviálním informacím, kterým je občasně vystaven. V případě pasivního vyhýbání se informacím se jedná o dlouhodobý zažitý návyk, kdy jedinec odmítá kognitivně zpracovávat určité informace, se kterými se denně setkává.

Běžnou situací vyhýbání se informacím je také případ, kdy si jedinec instinktivně myslí, že správnou odpověď na svou informační potřebu zná. Odmítá ale vynaložit úsilí skrze aktivní hledání, aby si informace podložil, a vyvaruje se tak potenciálnímu negativnímu srovnání, které by mohlo jeho ideu ohrozit (Fuertes et al., 2020). S velkým množstvím informací se také objevuje velké množství protiřečících informací, které dále podporují uživatele ve vyhýbání se informacím, aby nemuseli vynakládat více práce pro hlubší vyhledávání a rozlišování toho, které informace jsou správné a které ne (Roetzel, 2019).

5.3 Vypořádávání se s informačním zahlcením

Maďarský knihovník a informatik László Drótos (1995) metaforicky označuje informační sítě za vodovodní systémy s tím rozdílem, že informace proudí internetem v neustále rostoucím množství a rozhodnutí co a kolik z nich využít závisí na každém jedinci. Je tak nezbytné, aby každý učil sám sebe i ostatní tuto záplavu zvládat. Osvojením různých informačních strategií tak mohou jedinci zmírňovat symptomy a vypořádávat se s informačním zahlcením (Koltay, 2017).

Zmírňování symptomů probíhá jak na technologické úrovni, kdy jsou důležitá nastavení a parametry informačních systémů, tak i na sociální úrovni, kdy jedinec potřebuje být pro úspěšné využívání filtrovacích možností daných

informačních zdrojů dostatečně informačně gramotný. Na sociální úrovni jsou strategie založené na uvědomění si důležitosti kritického myšlení a jeho aplikace (Koltay, 2017). Na technologické úrovni mohou uživatelé ovlivnit dopady informačního zahlcení pouze výběrem vyhledávače s nejužitečnějšími možnostmi parametrů, většina moci ale leží v rukou tvůrců těchto systémů. Proto se dál tato kapitola zabývá metodami vypořádávání se s informačním zahlcením ze sociálního hlediska.

5.3.1 Princip nejmenšího úsilí

Princip nejmenšího úsilí, označován také jako cesta nejmenšího odporu, je koncept popsán lingvistou Georgem Kingsley Zipfem (1949). Základem konceptu je tvrzení, že lidé mají tendenci volit způsob, který považují za ten, který vyžaduje co nejméně práce, tedy nejmenší úsilí, k dokončení daného úkolu. Aplikovat se dá ve všech možných oblastech, sám Zipf ho pozoroval v jazykovědě, ekonomii, geografii i mezinárodní spolupráci. Vypořádávání se s informačním zahlcením tak není výjimkou. Podle rešerší (Chang, 2016a; 2016b) jsou dokonce informační studia a knihovnictví oborem, kde je princip nejmenšího úsilí nejvíce citován, obzvláště s tematikou informačního chování, a to i přes to, že má Zipfův princip těžce opřené základy především z pohledu lingvistiky.

Za účelem zmírnění informačního zahlcení se mnozí při manipulaci s informacemi uchylují k principu nejmenšího úsilí. Často tak přitom činí nevědomě. S tím je také spojena obliba získávání informací ze sociálních sítí, které zpravidla vyžaduje minimum fyzické, technologické i mentální námahy, obzvláště v případech, kdy se dané informace ztotožňují s postojem jedince (Koltay, 2021). V praxi se to také projevuje tím, že jedinci nejdříve pro zodpovězení své informační potřeby vyhledávají lidský zdroj, kterému důvěřují, pokud je dostupný. Může nastat i situace, kdy se za účelem vynaložení nejmenšího úsilí a snaze vyhnout se informačnímu zahlcení uživatelé spokojí s menší kvalitou nebo kvantitou dostupných informací (Case a Given, 2016).

Connaway et al. (2011) se ve své studii zajímali o chování studentů při vyhledávání informací. V ní identifikovali pohodlí jako centrální faktor přítomný při vyhledávání informací, a to jak v akademickém kontextu, tak i v každodenním životě. Toto pohodlí je identifikováno třemi prvky – vhodností informačního zdroje pro daný úkol, snadností přístupu ke zdrojům a časovou náročností. Těmto preferencím by se tak měly přizpůsobovat i akademické knihovny se svými zdroji. Schwieder (2016) navrhuje pro akademické knihovny využití nástrojů, které podporují vyhledávání informací s nízkou námahou. Mezi takové nástroje řadí automatické doplňování vyhledávacích dotazů, obsahové nápovědy jako například shrnutí článku, jednoduché vyhledávací pole nebo snadné limitování a filtrování výsledků.

Někteří odborníci se k tomuto principu nejmenšího úsilí staví kriticky a jsou přesvědčeni, že se jedná o přílišné zjednodušování lidského chování. Jiní zase s tvrzením souhlasí a vidí v něm výsledek lidské zkušenosti, se kterým se většina dokáže ztotožnit (Chang, 2016a). Za více normativní někteří považují příbuzné paradigma nákladů a přínosů, které zohledňuje nejen úsilí nutné vynaložit, ale také přínosy v porovnání s ním. Jedná se tak o vědomou snahu najít balanc mezi přijatelným množstvím vynaloženého úsilí jedince, které odpovídá předpokládané či požadované kvalitě výsledků. Oproti tomu princip nejmenšího úsilí počítá s čistě pragmatickými, méně optimálními řešeními.

5.3.2 Filtrování

Filtrování je obzvláště důležitá dovednost používaná v situacích vypořádávání se s informačním zahlcením, jelikož je snadno aplikovatelná a efektivní s velkým množstvím různorodých informačních zdrojů. Funkční je v situacích filtrování nerelevantních článků z vyhledávání v databázi, odhalování spamů v e-mailové komunikaci nebo výběru zajímavých článků z denního tisku místo čtení celého čísla (Savolainen, 2007).

Při filtrování dávají studenti do praxe dovednosti kritického myšlení, aby mohli posoudit důvěryhodnost a relevanci zdrojů. Učí se také rozlišovat spolehlivé informace od dezinformací nebo neobjektivního obsahu. Běžnou praxí u studentů bývá jako forma prvotního filtrování i používání databází akademických knihoven a odborných časopisů při vyhledávání akademických

informací. Ty poskytují recenzované a důvěryhodné výzkumné články, což zajišťuje, že informace, které z nich získávají, jsou spolehlivé a přesné. Zároveň také často umožňují vyhledávání v oborově tematických kolekcích, což snižuje potřebu následného filtrování (Masrek a Baharuddin, 2023).

Za dnešní extenzivní možnosti snadného vyhledávání můžeme být vděční algoritmům vyvinutým pro vyhledávací systémy. Mnohé filtrování je jimi prováděno tak, že již po zadání vyhledávacího dotazu je nám prezentováno menší množství informací. Velmi známým takovým algoritmem je řazení výsledků dle relevance. Tyto algoritmy se architekti informačních systémů snaží neustále vylepšovat, v dnešní době také s pomocí umělé inteligence (Belabbes et al., 2023).

Clay Shirky dokonce kontroverzně tvrdí, že informační zahlcení jako takové není problém, a že problém spočívá v selhání filtrování. Řešení problémů s vyhledáváním tak dle něj jednoduše tkví v návrhu lepších filtrů pro informační systémy (O'Reilly, 2008). Davis (2012) toto ale vyvrací tvrzením, že pokud se pokusíme vyřešit informační zahlcení pouze filtrováním, narazíme na další problém, a to na informační hojnost, což stále vede k informačnímu zahlcení. Jednoduše relevantních informací na jedno dané téma bývá v dnešní době takové množství, že i ve filtrované podobě zpracování všech je pro jedince často kapacitně nemožné.

5.3.3 Digitální a informační wellbeing

Další možnou strategií u uživatelů informačních zdrojů je implementace digitálního a informačního wellbeingu. Jedná se o vědomé rozhodnutí o tom, kterým digitálním nástrojům a informačním zdrojům jedinci věnují čas a energii, a také kolik (Feerrar, 2020). Uživatelé tak záměrně vypouštějí některé zdroje informací ze svého zájmu za účelem minimalizace počtu informací, se kterými přichází do styku. Tato strategie je obzvláště užitečná v omezování informačního zahlcení v běžném životě, a to vyhýbáním se různým formám médií, které přinášejí nerelevantní, redundantní nebo nějak znepokojující zprávy (Savolainen, 2007).

Limitování času věnovanému sociálním médiím a dalším volnočasovým digitálním platformám může být u studentů nápomocné pro snižování

rozptýlení a zahlcení neakademickými informacemi. Dávají si tak prostor pro plné soustředění při vyhledávání informací, což pomáhá i se zahlcení akademickými informacemi (Masrek a Baharuddin, 2023).

V rámci akademického prostředí není toto omezení času a energie věnované informačním zdrojům tak snadné limitovat, protože jsou ty informace jednoduše nutné pro naplnění informačních potřeb studentů a cílů studia. Přesto ale digitální a informační wellbeing nesouvisí pouze se sociálními a volnočasovými médii. Důležitou praxí je i péče o svou mentální pohodu v souvislosti s akademickými činnostmi. Krátké pauzy během vyhledávacího sezení a aktivní využití volného času ve formě koníčků, sportu či meditace, také přispívá ke snižování negativních dopadů informačního zahlcení (Masrek a Baharuddin, 2023).

5.3.4 Dodržování pomalých principů

Do boje proti dopadům lze také ze strany uživatele zapojit dodržování takzvaných pomalých principů. Dnešní informační společnost vyžaduje zrychlené tempo života, které s sebou přináší zvýšení rychlosti přístupu k informacím a jejich využívání. Tato rychlá spotřeba také vede k informačnímu zahlcení. Využívání pomalých principů ale není pouze o zpomalení. Jde o kritické vyhodnocení dané informační situace a nastavení vhodného tempa a využití reflexe pro konkrétní situaci. Kvůli neustálému tlaku společnosti na rychlou konzumaci a produkci informací se může zapojování pomalých principů zdát kontraproduktivní, ve finále ale může vést k lepší kvalitě výsledků vyhledávání, a tak i k časové úspoře. Uplatňování pomalých principů lze označit za určité zapojení principů informační gramotnosti při vypořádávání se s informačním zahlcením, obzvláště pokud je na základě informací třeba dělat kritická rozhodnutí (Koltay, 2017).

Poirier a Robinson (2014) vnímají zapojení pomalých principů do informačního chování jedince jako vytvoření informační balance. Model informační balanc zobrazuje bublinu informačních procesů, které jedinec aktivně provádí, a které existují v univerzu každodenních informací, se kterými se setkává. Na jedinci tak je udržování balance skrze pomalé principy, a to důkladným rozhodováním toho, které z okolních informací do své

procesní bubliny vpustit, které ne, a které zase z bubliny vypustit a komunikovat do okolního světa. Zahlcení v tomto modelu nastává, když je do bubliny procesů vpuštěno víc informací, než je jedinec schopen v dané chvíli zpracovávat. Na druhou stranu i nedostatečný proud informací do bubliny může znamenat potíže, a to v nenaplnění informační potřeby jedince, které taktéž může vést k informační úzkosti. Do těchto procesů jsou často zapojeny i další strategie jako filtrování, informační wellbeing či osobní management informací.

5.3.5 Osobní management informací

Osobní management informací (v angličtině termín Personal information management označován zkratkou PIM) je aktivita jedince založená na ukládání informací za účelem jejich pozdějšího znovunabytí a použití. PIM je tak tvořen dvěma základními částmi – vyhledáváním informací a jejich uložením. Podpořeno je ale množstvím dílčích činností, jakými je nastavení soukromí a bezpečnosti uložení, organizace, udržování, měření, formátování a evaluace informací spojená s rozhodovacími procesy o relevanci a smyslu informací. Vytvoření svého osobního stylu PIM pomáhá v boji s pocitem bezmoci nebo toho, že je člověk informacemi ovládán (Koltay, 2017).

Pro PIM je možné využít množství nápomocných nástrojů. Jednat se může o jednoduchá řešení, jakými jsou složky vytvořené přímo v elektronickém zařízení, např. na ploše počítače, záložky v internetovém prohlížeči nebo pořizování screenshotů navštívených webových stránek. I fyzické materiály, jako jsou poznámky na samolepících papírcích nebo tištěné dokumenty ukládané do šanonů, můžeme brát jako jednoduchá PIM řešení, která jsou ale kapacitně a funkčně velice omezená (Diekema a Olsen, 2014). Populární jsou také cloudová řešení pro uchovávání a organizaci informací, mezi které patří např. Google drive, Apple iCloud či Microsoft OneDrive. Ta umožňují znovuzískání dokumentů bez ohledu na zařízení, a také kolaborativní práci a organizaci. PIM může probíhat také v rámci komunikačních kanálů, například využíváním různých složek a štítků pro odlišení a archivaci důležitých e-mailů, či nastavení filtrů pro automatickou organizaci, např. na oddělení osobních a pracovních e-mailů (Hajibayova, 2019). V některých

studiích se můžeme setkat i s účelovým využíváním komunikačních kanálů, kdy uživatelé informace posílají přes e-mail nebo WhatsApp s tím úmyslem, že jsou zde pro ně uloženy na dobře přístupném místě (Ali a Warraich, 2022).

V neposlední řadě jsou uživatelům také přístupná softwarová řešení přímo navržená pro PIM, která mohou být součástí knihovnických systémů, databází a vyhledávačů, ale i samostatnými aplikacemi. Centrální knihovní systémy také registrovaným uživatelům většinou nabízí možnosti uchovávání oblíbených dokumentů nebo i celých vyhledávacích dotazů přímo ve svém profilu (Jiang et al., 2017). Centrální vyhledávač Univerzity Karlovy není výjimkou a lze ho tak také využít pro PIM v akademickém kontextu (Ústřední knihovna Univerzity Karlovy, © 2015-2019).

V PIM a budování osobní knihovny dokumentů jsou užitečné také referenční a citační manažery, např. Mendeley, Evernote nebo Citace PRO. Tyto nástroje jsou ceněnými nástroji v akademickém prostředí pro tvorbu a uchovávání citací do vědeckých textů (Antonijevic a Cahoy, 2014). Nespornou výhodou mají tyto systémy v častém propojení s discovery systémy a online knihovnickými databázemi, které umožňují přímé exportování referencí z vyhledávače do manažeru. Propojení funguje oboustranně, takže další výhodou je, že přímo z reference uložené v citačním manažeru se uživatel může přes proklikávací odkaz dostat k plnému textu v databázi. Uživatel si tak dokument nemusí znovu vyhledávat ani ukládat na svém zařízení (Glassman, 2018).

Přestože PIM přináší uživatelům informací benefity, přináší s sebou i určité výzvy. Mezi výzvy PIM, se kterými se uživatel musí vypořádávat, patří zhodnocení budoucí užitečnosti informací, tedy jisté využití mentálního filtrování, a kritická evaluace zdroje, aby si úložiště zbytečně neplnili nepotřebnými informacemi. Dále může být náročná také fragmentace informací, která nastává, když jsou informace rozděleny mezi různá úložiště. V dnešní době, kdy je většina lidí vlastníky několika digitálních zařízení, se toto může stát velice snadno, pokud daný jedinec nevyužívá cloudových řešení. Za zmínku stojí také problémy v podobě zastarávání technologií, omezené paměti jak lidské, tak i digitálního úložiště, či udržování pořádku v rostoucí kolekci. Je tak důležité k PIM praktikám přistupovat s motivací a disciplínou, aby přinesly požadované benefity (Warraich et al., 2018).

5.3.6 Čtenářské strategie

Do boje s negativními dopady informačního zahlcení je možné také zapojovat různé čtenářské strategie, které studentům pomáhají projít textem rychleji, efektivněji z něj získat důležité informace a zpracovat je tak, aby dávaly smysl.

S využitím čtenářských strategií je také úzce spojen postoj jedince ke čtení. Postoj ke čtení zahrnuje systém pocitů, emocí a celkového nastavení mysli, které ovlivňují čtenářův přístup k uchopení situace zahrnující čtení. Pokud je postoj jedince ke čtení pozitivní, zpravidla mu to pomáhá v rozvoji a efektivním využití čtenářských strategií (Fuertes et al., 2020).

Zvýrazňování částí textu, které obsahují pouze klíčové informace, je populární čtenářskou strategií u studentů, při které aktivně pracují s textem. Využívané je jak u fyzických papírových dokumentů, tak v dnešní době s pokročilými funkcemi programů ke čtení i u digitálních dokumentů (Inie et al., 2021). Zvýrazňování nutí studenta zorganizovat si text tak, aby v něm efektivně našel klíčové myšlenky a textu rychle porozuměl. Obzvláště nápomocnou strategií je v případě, že čtenář ví, že se k textu bude chtít v budoucnu vrátit, a zvýrazňování mu tak zajistí časovou úsporu při hledání užitečných informací (Tante a Sass, 2023). Metodu zvýrazňování mohou používat i pedagogové při přípravě studijních dokumentů pro své studenty, pokud jim chtějí přímo pomoci vyhnout se informačnímu zahlcení z textové výplně okolo klíčových informací (Vafeas, 2013).

Mimo získávání užitečných informací z textu jsou čtenářské strategie také nápomocné při zhodnocování celkové užitečnosti daného dokumentu. Rychlé pročtení textu s použitím technik nazývaných *skimming*, *scanning* nebo *browsing*, může rychle pomoci zjistit, jestli text má potenciál ukojit čtenářovu informační potřebu a měl by si ho pročíst důkladněji, nebo jestli má radši hledat jiný text. V tomto ohledu je velmi užitečné také vyhledávání klíčových slov v textu. To se s elektronickými dokumenty a jejich funkcí vyhledávání v textu stalo velice snadnou pomůckou pro zjištění, zda je daný dokument relevantní.

6 Informační zahlcení a umělá inteligence

Pokroky ve vývoji umělé inteligence (dále označováno jako AI) z posledních let hýbou světem nejen v oboru informační vědy. Není tak překvapivé, že má své místo i v boji s informačním zahlcením.

Výzkumníci z Allen Institute for AI viděli potenciál ve využití AI v boji s informačním zahlcením již v roce 2015, kdy spustili Semantic Scholar – volně přístupný výzkumný nástroj pro vědeckou literaturu poháněný AI. Na první pohled vypadá Semantic Scholar jako každý jiný vyhledávač s běžnou vyhledávací lištou. Téměř 60 milionů článků je opatřeno TLDR (Too Long; Didn't Read), velmi krátkým vygenerovaným shrnutím obsahujícím hlavní cíle a výsledky článků. AI modely pro extrakci informací využívající klíčová metadata z článků, autorit a témat, umožňují sémantickou analýzu, která identifikuje tzv. vysoce vlivné citace dokumentu. Díky těm mohou uživatelé snáze identifikovat nejdůležitější a nejrelevantnější díla pro svůj zájem. Extrakci informací využívá Semantic Scholar také pro získávání obrázků, grafů a tabulek z dokumentů. Ty následně zobrazují přímo ve shrnutích článků, čímž dále uživatelům zjednodušují proces zhodnocení relevance článku. Pravidelní uživatelé mohou také získávat inspiraci z algoritmem doporučených článků na základě dat z uživatelského chování. Lepší doporučení můžou uživatelé podpořit aktivní interakcí s rozhraním skrz hodnocení doporučených článků. Pokud uživatel potřebuje informace na téma, které příliš dobře nezná, může využít funkci Semantic Scholar poskytující 400 tisíc tematických stránek z informatiky a biomedicíny. Na těch najde nejrelevantnější a nejnovější literaturu o daném tématu. Získává tak snadný způsob, jak vyhodnotit novou oblast výzkumu nebo porozumět stavu techniky v nové oblasti (Raymond, 2019) (Allen Institute for AI, 2023).

S implementací AI algoritmů ve vyhledávacích se lze setkat i mimo akademické nástroje. Jedním z potenciálních AI pomocníků je nástroj Copilot implementovaný v internetovém vyhledávači Bing od firmy Microsoft. Copilot funguje na principu chatbota, který v průběhu vyhledávacího sezení asistuje uživateli a napomáhá mu tak co nejefektivněji naplnit jeho informační potřebu. Výpomoc s vyhledáváním může poskytnout jak uživatelům s velmi specifickou

informační potřebou, tak i těm, kteří určité téma pouze procházejí a hledají inspiraci. Při zapojení do složitých vyhledávacích procesů může Copilot pomoci uživatelům se zjednodušováním jazyka získaných výsledků či dohledáním dalších potřebných zdrojů (Microsoft, © 2024). Ryen W. White (2023) vkládá do využití AI chatbotů jako pomocného nástroje ve vyhledávacích naděje a vidí v jejich budoucnosti významný dopad na to, jak lidé spravují, používají a přistupují k informacím. Jejich potenciální přínos vidí v tom, že budou pomáhat uživatelům dokončit více svých úkolů přesněji a rychleji, a tedy i zmírňovat jejich zahlcení informacemi. Jako důležité v pokračování jejich vývoje vnímá vyvážení s důsledky pro lidské učení a lidskou kontrolu, důkladné nastavení bezpečnostních protokolů a následné poučení uživatelů o funkcionalitách chatbotů, aby je mohli plně využívat.

Dnes jde s dobou a využívá funkce AI a hlubokého učení stále více vyhledávačů. Populární je jejich využití v rámci doporučovací algoritmy a hodnocení relevance výsledků vyhledávání. Řazení podle relevance je tak populární vlastností vyhledávačů, že se často jedná o defaultní nastavení prvotního vyhledávání (Heidt, 2023) (Batmaz et al., 2019).

U některých autorů se ale můžeme setkat s obavami, že AI naopak problematiku informačního zahlcení ještě více posílí. (Hudson a Franklin, 2023) tento problém popisují u explainable AI. Jedná se o AI systémy, které poskytují lidem srozumitelná vysvětlení toho, jak se AI modely rozhodují, čímž podporují uživatelskou důvěru v to, že je rozhodnutí správné. I když se ale systémy snaží o srozumitelná vysvětlení, rozhodovací procesy AI modelů bývají složité a obsáhlé a snaha o jejich pochopení tak může vést k informačnímu zahlcení.

7 Metodologie výzkumu

Pro tento výzkum informačního zahlcení jako informační bariéry u studentů byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu s použitím hloubkových polostrukturovaných rozhovorů. Kvalitativní výzkum je populárním přístupem využívaným ve výzkumech informačního chování, jelikož poskytuje prostor pro pochopení nuancí individuálního chování různých lidí a umožňuje objevování specifických situací a kontextů, které u nich nastávají (Bates, 2017). Jinak tomu není ani u výzkumu informačního zahlcení, se kterým informační chování jedince velice úzce souvisí. Kvalitativní přístup byl tak pro tuto práci zvolen pro svou možnost hlubšího pochopení fenoménu informačního zahlcení u studentů v komplexní podobě. Nevýhodou tohoto přístupu je, že výsledky tak nebude možné zobecnit a aplikovat na celou populaci studentů. Může ale pomoci s rozvojem teorií a hypotéz pro případný budoucí kvantitativní výzkum (Hendl, 2016).

Využití metody polostrukturovaných rozhovorů je v této práci mimo jiné umožněno i tím, že informační zahlcení je fenomén, ke kterému již existuje velké množství odborné literatury, která poskytuje podklady pro formulaci otázek.

7.1 Cíle výzkumu

Tato diplomová práce navazuje na bakalářskou práci autorky *Bariéry v získávání odborných informací studenty Filozofické fakulty Univerzity Karlovy* (Júnová, 2021). V té bylo v rámci kvantitativního dotazníkového výzkumu zjištěno, že 83,2 % z dotazovaných studentů, kteří se s informačními bariérami potýkají, považuje informační zahlcení za informační bariéru, se kterou se setkali.

Na základě těchto poznatků pracuje tato diplomová práce s předpokladem, že většina studentů FF UK se s informačním zahlcením jako s informační bariérou v průběhu studia setkala.

Výzkum zjišťuje, v jakém kontextu studenti FF UK informační zahlcení zažívají a snaží se odhalit, zda jim informační zahlcení způsobuje problémy s naplněním jejich informačních potřeb. Mimo to také zkoumá, zda tito

studenti používají nějaké strategie či praktiky se snahou překonat informační zahlcení a jeho negativní dopady.

Tato diplomová práce si tak dává za cíl zodpovědět tyto výzkumné otázky:

Q1: V jakých kontextech se studenti setkávají s informačním zahlcením?

Q2: Způsobuje informační zahlcení studentům problémy s naplněním jejich informačních potřeb? Jaké?

Q3: Používají studenti nějaké strategie či praktiky se snahou překonat informační zahlcení a jeho negativní dopady? Jaké?

7.2 Výzkumná skupina

Sběr subjektů probíhal přes inzeráty zveřejněné ve Facebookových skupinách FF UK, na které sami studenti reagovali se zájmem o účast. Všichni účastníci výzkumu byli v době rozhovorů současnými aktivními studenty FF UK. Rozhovorů se zúčastnilo 15 studentů, 6 z bakalářského stupně studia, 8 z magisterského stupně studia a 1 z doktorského studia. 3 respondenti studovali dvouoborové sdružené studium, 12 respondentů jednooborové. Při započítání obou oborů u studentů dvouoborového studia byli respondenti zástupci 17 různých oborů ze 14 různých kateder či ústavů. 3 respondenti byli mužského a 12 ženského pohlaví. Věk respondentů se pohyboval od 20 do 30 let.

7.3 Struktura rozhovorů

Polostrukturovaný rozhovor byl zvolen jako metoda získávání dat spojující benefity a minimalizující nevýhody strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru. Oproti nestrukturovaným nebo volným rozhovorům má výhodu v tom, že poskytuje předem daný soubor otázek, od kterého se rozhovor odvíjí, a nemůže se tak stát, že by rozhovor zaběhl úplně mimo téma. Také se díky této struktuře vyhodnocují mnohem snáze než rozhovory volné. Oproti strukturovaným rozhovorům zase nabízí tato metoda větší volnost v dotazování. Tazatel tak může odpovědím a situacím vyplývajících z rozhovoru přizpůsobovat formulaci či pořadí otázek nebo pokládat další

doplňující otázky. Jistá volnost polostrukturovaných rozhovorů tak umožňuje přirozenější plynutí rozhovoru a zároveň jeho struktura ulehčuje vyhodnocování, třídění a porovnávání odpovědí (Reichel, 2009) (Hendl, 2016).

První část rozhovoru byla zaměřena na informační zahlcení u studentů obecně. Zkoumáno bylo jejich chápání tohoto fenoménu, zda se s ním někdy setkali. Dále byly se studenty probírány různé situace v osobním nebo akademickém prostředí a jejich zkušenosti s informačním zahlcením v jejich spojitosti. V daných kontextech byli studenti také dotazováni na to, zda praktikují metody pro vypořádávání se s daným informačním zahlcením a pokud ano, tak jaké. Na závěr rozhovoru byly od studentů získány demografické údaje.

Struktura otázek, které byly připraveny pro pokládání studentům v rámci polostrukturovaného rozhovoru, je k dispozici v *Příloze č. 1* a *Příloze č. 2*. Scénář pro dotazování byl vypracován ve dvou verzích. Scénář A byl navržen pro studenty, kteří odpověděli, že si jsou vědomi toho, že jim informační zahlcení způsobuje problémy v naplnění jejich informačních potřeb. Scénář B byl připraven pro studenty, kteří na tuto otázku odpověděli negativně.

Před samotným výzkumem byl se dvěma dobrovolníky proveden předvýzkum. Jeho účelem byla kontrola vhodnosti formulací a srozumitelnosti otázek. Na jejich základě byla také určena předpokládaná délka rozhovorů 30 až 45 minut. Délka rozhovorů se nakonec pohybovala mezi 25 a 80 minutami.

7.4 Etika výzkumu

Účast respondentů na výzkumu byla plně dobrovolná, účastníci se přihlašovali sami v reakci na inzerát. Každý subjekt byl před samotným rozhovorem obeznámen s tématem a účelem rozhovoru a o svých právech ve vztahu s výzkumem. Po ústním obeznámení byl subjektům předán písemný informovaný souhlas pro podepsání.

V práci nejsou zveřejňovány plné přepisy rozhovorů z důvodu zachování anonymity respondentů. V rámci rozhovorů byla probírána citlivá témata a v souvislosti kontextů některých odpovědí by mohlo hrozit odhalení identity

respondenta. V práci jsou tak zveřejněny pouze vybrané relevantní citáty doplňující analýzu výsledků. Všechna data využitá v této práci a získaná z rozhovorů byla anonymizována. Od respondentů byla získávána osobní data, která slouží k popisu výzkumné skupiny jako celku. V práci nejsou přiřazena k odpovědím jednotlivých respondentů a nejsou tak použita k jejich identifikaci. S osobními daty bylo nakládáno v souladu se zákonem o zpracování osobních údajů č. 110/2019 Sb..

7.5 Analýza rozhovorů

Po sběru odpovědí skrze polostrukturované rozhovory bylo zapotřebí data v nich obsažená interpretovat. Toho bylo dosaženo s použitím metod kvalitativní tematické analýzy. Základem tematické analýzy je vyhledávání a interpretování významových vzorců neboli témat, v rámci daného datasetu. Jedná se o populární metodu analýzy kvalitativních dat, jelikož je snadno přístupná, flexibilní a aplikovatelná jak v různých oborech, tak na různé velikosti datasetů (Clarke a Braun, 2017). Výhodou této metody také je, že nemusí být vázána na nějakou předem danou epistemologii nebo teorii. Poskytuje tak prostor pro vytvoření detailní, komplexní a celkově obsahově bohaté zprávy o datech (Hendl, 2016).

Před samotným procesem analýzy bylo nutné provést přípravu výzkumných dat. Z rozhovorů byly pořizovány zvukové záznamy, které byly následně převedeny do textové podoby. Subjektem analýzy tak byl celý dataset vytvořený tímto způsobem.

Proces samotné interpretační fáze induktivní tematické analýzy zahrnoval důkladné seznámení s daty, generování počátečních kódů, vyhledávání témat v datech, propracování, revizi vymezení a pojmenování témat (Hendl, 2016). Pro kódování dat byl využit nástroj Atlas.ti. Konečnou fází analýzy bylo připravení zprávy o datech, která tvoří kapitolu *Výsledky výzkumu* této práce. Seznam kódů přiřazených tématům je součástí *Přílohy č. 4*.

8 Výsledky výzkumu

8.1 Zahlčení obecně

První otázkou, která byla studentům v průběhu rozhovorů pokládána, bylo, co si představí pod pojmem informační zahlčení. Někteří z dotazovaných odpovídali nejistě.

R04: “No, asi si představím vlastně, že ve zprávách například je strašně moc jako věcí, co se děje po celém světě, a že to na jednoho člověka může být hodně, když jako ví úplně o všem, co se děje. Tak to si představím, ale netuším, jestli to dává smysl.”

Někteří tuto představu pojali více obecně.

R12: “No, je to vlastně nějaká jako situace, kdy... Ten člověk má kolem sebe takových informací a nedokáže si z nich ani vybrat, že ho to třeba i dokonce paralyzuje. No a nějak s nimi jako vlastně potom už neví, jak dál pracovat.”

Jiní rovnou využili zkušenosti ze svého života pro popis pojmu.

R13: “Když to vezmu teďka s diplomkou, tak že prostě tam mám otevřeno bambilion záložek, už mi nestačí klasický zobrazování toho vyhledávače, ale musím si udělat to svislý a je to všechno ještě jako uložený do různých jako skupin. A postupně to procházím tak jako různě, vracím se k něčemu a pak v jednu chvíli prostě už nevím, kde mi hlava stojí, a mám pocit, že to je tam těch myšlenek strašně moc, že občas jako jdou proti sobě anebo naopak, že si jako říkám, to bude tady, ale není to tady. Že už prostě se mi i ta jako nějaká jako schopnost se v těch informacích orientovat a zorganizovat si je je prostě pryč. Není tam a je to strašně jako pro mě nepříjemný pocit toho, že já prostě netuším, o co teďka jde a jedou mi tak jako myšlenky.”

Všichni dotazovaní ale byli schopni dát dohromady nějakou definici toho, co podle nich informační zahlčení znamená. Všechny popisy také byly v souladu s alespoň jednou z definic informačního zahlčení představených v kapitole *Informační zahlčení*.

Jelikož definic informačního zahlčení existuje mnoho, před pokračováním v dotazování byla studentům poskytnuta parafrázovaná definice informačního

zahlčení dle Tibora Koltaye (2022) se kterou tento výzkum pracuje, abychom byli na zbytek rozhovoru se studenty nalazeni na stejnou vlnu.

Na základě této definice byla položena otázka, zda se s informačním zahlčením někdy osobně setkali, ať už v akademickém kontextu, nebo v osobním životě. Všichni dotazovaní potvrdili, že se s informačním zahlčením alespoň jednou ve svém životě potýkali. Všechny rozhovory tak probíhaly dle Scénáře A. Scénář B nebyl použit.

8.2 Informační zahlčení v osobním životě

V kontextu informačního zahlčení v osobním životě byly studentům postupně představeny tři obecné situace, ve kterých se potenciálně mohou s informačním zahlčením potýkat. Jednalo se o setkávání s informacemi, které se k nim volně dostávají, aniž by je vyhledávali, aktivní vyhledávání informací za účelem nějaké osobní informační potřeby a komunikační zahlčení.

8.2.1 Volně dostupné informace

V rámci informačního zahlčení z volně dostupných informací byly často zmiňovaným tématem sociální sítě a zpravodajská média. Šest respondentů má informační zahlčení v tomto kontextu přímo spojeno s aktuálními událostmi.

R14: "Myslím si, že většinou se to děje, když je to něco velkého, protože já do jistý míry jako... Hmm, mě to musí nějak přitahovat pozornost, abych tím pak mohla být zahlcená."

Obzvláště toto vnímají u událostí, které se jich přímo dotýkají, jsou negativního rázu nebo dostávají výrazné mediální pokrytí. Mezi zmíněné události patřily např. pandemie Covid-19, válka na Ukrajině, válka Izraele s Hamásem nebo střelba na FF UK. Problematické v těchto situacích je, že se informacím s nimi spojeným nedá lehce vyhnout a objevují se nejen na sociálních sítích a ve zpravodajských médiích, ale i často v běžné mezilidské komunikaci.

D: "A takže právě přesně teď jsi říkala, že ses s tím určitě setkala, když takhle na tebe nějak vyskakovaly informace. Tak dokážeš si třeba nějaký jako konkrétní příklad vybavit?"

R04: "Jo určitě novinový portály a já teď už sociální sítě tolik nemám jako dřív, ale dřív určitě tam bylo spoustu informací. Zvlášť když třeba lidi to sdíleli na svůj profil, moji nějaký jako známí nebo kamarádi, tak tam toho vždycky bylo hodně a musela jsem si pak jako dohledávat, o co jde a tak."

V případech, kdy se daná událost nějak přímo člověka dotýká, je obtížné vůbec udělat to rozhodnutí o vzdálení se od nich. Člověk se tak dostává do dilematu, kdy se jimi cítí zahlcen, ale zároveň chce zůstat v obraze a být o situaci informován.

R15: "Myslím, že ze začátku to pro mě bylo docela těžký, jelikož jsem se pořád bála, že mi uniknou nějaké informace nové, především teda u toho Covidu. Že nevím, nevšímnu si, že je nějaký nový nařízení. Nevšímnu si, že tohle a tohle, a to třeba myslím, že v tom začátku jsem s tím měla docela dost problémy."

Zároveň se také ve spojitosti s těmito událostmi potýkají s důvěryhodností informací, které se k nim skrz tato média dostávají, protože si jsou vědomi toho, že média při zprostředkování senzace a snaze publikovat informace jako první ne vždy publikují plně ověřené informace.

R05: "No teraz sa mi asi hlavne vybavuje v spojitosti s tým čo sa udialo vlastne. Proste teraz vlastne tesne pred vianocami. Hlavne teda teraz myslím ten moment, keď sa to vlastne celé ešte v ten deň odohrávalo, že už vtedy sa začali niektoré ako tie informácie distribuovať po internete. A vo väčšine prípadov akože boli až také konšpiračné a potom vlastne vznikala panika. Ako sa tie médiá vlastne k tomu potom takto postavili, že sa to vlastne snažili neustále takto akože rozširovať, distribuovať aj napriek tomu, že tie informácie nemali úplne stopercentne, lebo zo stopercentne overiteľných zdrojov."

Jedna respondentka popsal svou situaci se sociální sítí Twitter, kdy nějaká nekontrolovaná konzumace tohoto média vedla k její velké psychické nepohodě a až k rozhodnutí si tuto sociální síť odstranit úplně.

R11: "Nejvíc jsem se cítila nějakým způsobem nekomfortně v tomhle ohledu, když jsem byla aktivní na Twitteru, což je pro mě taková nejvíc toxická sociální síť, kde asi jako to prostě není o něčem jiném než o informacích. A vůbec mi to nedělalo dobře natolik, že jsem pak na tom byla už fakt jako závislá a vlastně jsem nedělala nic jiného, než se tam s někým hádala. A tak jsem se rozhodla, že si to odstráním, protože mi to rozhodně psychicky nedělalo dobře. Takže v tomhle Twitter byl fakt nejhorší a tam jsem to pociťovala nejčastěji, že prostě zároveň mi to dávalo takový komfort, že vlastně všechno jsem věděla hned, že mi přišlo vždycky, že ten Twitter ví všechno nejrychleji. Takže když se něco stalo, tak jsem měla prostě z první ruky informace hnedka, protože jsem tam sledovala často jako nějaký reportéry nebo právě média a tak, ale zároveň to prostě šlo s tím, že se tam hnedka jako načítala kvanta těch komentářů a prostě to vlastně jako bylo kontraproduktivní. Jsem sice všechno věděla hnedka, ale možná jsem toho věděla až moc. Takže jako fakt mě to hodně negativně ovlivňovalo."

V rámci nějaké snahy o přiměřenou konzumaci médií trápí studenty také reklamy. Jedna z respondentek se vyjádřila k tomu, že jí i reklamy kazí nějakou snahu o přiměřenou konzumaci sociálních médií. Ty navštěvuje za účelem zjištění, co se děje nového, ale naráží při tom na nepřiměřené množství reklam, které je nucena konzumovat vedle toho obsahu, který jí zajímá.

R15: "A co teda jako někdy teda jestli mluvíme o těch reklamách, tak to mi třeba na těch sociálních sítích, to mi teda vadí hodně. Je to jako v takovém množství, že už mi to začíná jvadit a není to úplně příjemný tam vidět na každým kroku nějakou reklamu. Když jdu už na ten Instagram nebo na ten Facebook, tak se chci jenom podívat třeba, co je nového, ale když mezitím jako mám 10 reklam, tak vlastně i tím zabere mi to víc času zbytečně, jako že vlastně vidím informaci, nebo vnímám něco, co není potřeba."

Z důvodů těchto problematických vlastností veřejnoprávních a sociálních médií se studenti často uchylují právě k vědomému omezování času na nich stráveném, případně úplnému vyhýbání se jim. To je blíže popsáno v sekci *Vypořádávání se se zahlcením*.

Pouze jedna z respondentek nepocítuje žádné zahlcení v kontextu volně dostupných informací, aniž by vědomě nějak omezovala svůj přístup k informačním zdrojům. Vnímá spíš nějaké své vnitřní nastavení podvědomého filtru, přes který si nenechá pustit informace, o které nemá zájem.

R07: Já zprávy nečtu, pokud se mi vyloženě neobjeví na obrazovce. Když se třeba přihlašuji na Seznamu do e-mailu, tak tam si přečtu možná první titulek, ale vlastně to ani neotevírám.

8.2.2 Osobní vyhledávání

Čtyři z respondentů nevnímají v kontextu osobního vyhledávání žádné problémy a nepociťují tak žádné zahlcení. Někteří to okomentovali tím, že si vybírají zdroje, ví, kde informace na určitou problematiku vyhledávat, a i v osobním vyhledávání tak praktikují jisté vyhledávací strategie.

R03: “V osobním životě myslím si, že ne. A myslím si, že jako věci, které potřebuji najít, co se týče mé jako nějaké zdravotní či životní situace, nebo když se třeba hlásím někam na školu, tak si myslím, že necítím toto informační zahlcení.”

D: “Myslíš si, že by to mohlo být jako tím, že třeba máš nějaký jako ověřený zdroj na takovýhle vyhledávání, nebo třeba nějaký jako postupy vyhledávací, co bys používala?”

R03: “Jo myslím si, že jako používám ověřené zdroje, většinou hledám na webech těch institucí, kde vlastně mě zajímá ta daná informace. Kupříkladu, když jsem se hlásila na vysokou školu, tak jsem hledala informace jenom na stránkách univerzity Karlovy a nesnažila jsem se hledat informace jinde.”

Opakovaným tématem u respondentů, kteří cítí v kontextu osobního vyhledávání zahlcení, byla problematika zdravotních informací. Pět respondentů sdílelo své zkušenosti s tímto typem vyhledávání. Velký problém vyhledávání zdravotních obtíží na internetu je to, že nějakým symptomem se může projevat více onemocnění s různou závažností. Najít se tak dá mnoho informací, které mohou vést k chybné samo-diagnóze a zbytečné vyvolání stresové situace.

R09: “Samozřejmě, když je to člověk na internetu, tak je tady vlastně jedna část, kdy – a to si myslím zrovna, že to je dost problém – když člověk si třeba vyhledává, to je ta samo-diagnostika na internetu. To si myslím, že to může být i dost nebezpečné. Já s tím mám docela zkušenosti. A jo, tak tam párkrát se mi stalo, že těch informací tam bylo tolik a nepřekných informací, že jsem byl docela i špatný z toho takhle”.

Dalším běžným problémem spojeným s vyhledáváním zdravotních informací na internetu je množství protiřečících informací, se kterými se člověk dostává do styku.

R11: "A hodně třeba jako nejvíc pro mě zásadní příklad byl, když jsem si Googlila o hormonální antikoncepci. Tak jsem prostě jako získala takový kvanta informací, že jsem pak z toho byla úplně jako nerozhodná. Takže to mi moc nepomohlo. Takže jako nestává se mi, že bych něco nemohla najít, ale spíš toho najdu prostě až moc a pak nevím, jak se rozhodnout. To se stává docela často."

Jedna z respondentek toto téma ještě doplnila o pohled matky malého dítěte, kdy je stres z protiřečících zdravotních informací na internetu ještě multiplikován tím, že nese odpovědnost za zdravotní stav další osoby.

R06: "Třeba se mi stalo, jak říkám jako ve vztahu jako možná víc jako ve vztahu k tomu dítěti... Nějaký jako situace, jako který se týkají třeba zdravotní péče a vlastně jakoby pediatr stejně většinou se snaží dávat takový, že kolikrát vlastně vám dává jakoby na výběr a je to jako jasný, protože nemůže převzít tu odpovědnost za vás. A vlastně kolikrát já si potom jako říkám na základě čeho já se mám jako rozhodnout. Jo, jestli třeba například zvolím nepovinný očkování pro svoje dítě. Jakoby buď budete mít rozumného pediatra nebo prostě někoho, kdo tomu rozumí a v okolí, s kým se o tom jednoduše pobavíte a prostě dál to necháte být anebo prostě uděláte to nejhorší, že otevřete Google a vlastně zjistíte, že na to jsou miliony jakoby variant. A pak už jste třeba chycený přesně jakoby v tom jakoby přeinformovaní jako, kde nejste odborník jako na tu danou problematiku že jo."

Dvě respondentky v osobním vyhledávání zažívají problém se zahlcením při vyhledávání receptů na internetu. Jedna se v tomto vyjadřuje k lehké rozhodovací paralýze, která nastává, jelikož na jeden pokrm bývá na internetu dostupných nespočet různých receptů.

R15: "A tak asi bych řekla, že u toho pečení zrovna to je asi takový jako příklad, kdy máš samozřejmě tisíc receptů na tom internetu a teď hledáš jeden jediný a všechny jsou tak nějakým svým způsobem jako podobný. A tam bych řekla, že tam se mi to třeba stává poměrně často, že vlastně teda jako nevím, co vybrat."

Obě respondentky se zde také vyjadřují k tomu, že recepty na internetu bývají zabaleny do dlouhých textů, kde většina ho pro ně není vůbec relevantní. Při hledání seznamu ingrediencí a pracovního postupu se tak setkávají s frustrací.

R01: “Nebo i recepty. Třeba se začaly dělat různé blogy a nebo stránky s receptama, že nejdřív si musíte přečíst jako životní příběh toho kuchaře, než se dostanete k tomu receptu. Ale mě jeho životní příběh vůbec nezajímá, mě nezajímá, jak jeho babička pekla sušenky. Já chci vědět, jak se ty sušenky dělají, že jo?”

Mezi zmínkami situací informačního zahlcení v osobním životě byly také vyhledávání informací k daním, rešerše před volbou nové služby (kadeřnictví), znovudohledávání informace, na kterou respondent někdy narazil a chtěl se k ní vrátit nebo zájmové vyhledávání faktů.

8.2.3 Komunikační zahlcení

V rámci komunikačního zahlcení e-mailů se objevovaly zmínky o newsletterech a různých reklamních e-mailech, které studentům chodí a zaplňují jejich e-mailové schránky.

R03: “Myslím si, že ano, ale myslím si, že se spíš cítím jako zahlcená marketingovými emaily, kdy vlastně třeba jsem se zaregistrovala někde na nějaké stránce a následně jako získávám od nich tu pravidelnou marketingovou komunikaci, tak tím se cítím zahlcená.”

Na jednu stranu se k těmto e-mailovým kampaním studenti někdy hlásí i dobrovolně, protože mají zájem o nějakém povědomí o novinkách nebo o získávání slev do svých oblíbených obchodů. Na druhou stranu ale vnímají, že obchody tento zájem dokáží zneužít a posílají tak více informací a nabídek, než o co studenti původně projevili zájem.

R01: “Jako možná jsem zahlcená takovýma těma reklamníma letákama od různých obchodů. To je takový dilema. Člověk chce, aby mu psali, když mu třeba chtějí nabídnout nějakou slevu. Ale kolikrát i když si člověk zaškrtně, že má zájem jenom o takovýhle promoakce, tak stejně mu chodí kdeco, i když ho to jako úplně nezajímá. Třeba mě nezajímají běžný slevy, ale zajímá mě, když mi chtějí poslat kupon, že to je

v tomto rozdíl. Teď všechny obchody chtějí, aby si u nich člověk udělal účet, stáhnul si aplikaci a odebíral newsletter, to je úplně šílený. I když člověk chce ty slevy, tak stejně pak už je toho tolik, že už to jako pomalu ani nečtu, kde teda mám tu slevu a nebo nemám.”

Někteří respondenti vyjádřili pocit zahlcení v případech mezilidské komunikace se svými známými, přáteli či rodinami.

R05: “Možno občas ako som mala taký ako pocit, že keď už s niekým som tak v tom dlhodobejšom kontakte a mala som občas také obdobie, že som naozaj bola vo veľmi ako pravidelnom kontakte, že sme si akože písali s niektorými ľuďmi dlho dlho, tak potom na mňa nejako prišiel taký pocit, že by som rada akože potrebovala ten priestor teraz ako pre seba. Že už akože som toho mala pomerne dost.”

V některých případech se jedná o komunikaci, která není úplně žádaná a může se stát i jednostrannou. Člověk tak stojí před rozhodnutím, jestli konverzaci věnovat čas a energii, nebo konfrontovat druhou stranu a nastavit si bariéry.

R07: “Mám jednu kamarádku, která mi na Instagramu posílá za den asi tak 30 reels, nedělám si legraci. Tak tam jsem teda jako extrémně zahlcená, ale je blbý, že je to má jako blízká kamarádka, takže se mezi těmi zprávami může objevit i něco podstatnějšího, takže to vždycky tak jako musím projít občas, i na to zareagovat, ale tam teda pozoruju velký to zahlcení.”

Objevil se ale v odpovědích také případ zahlcení komunikace, kterou daný respondent chtěl vést, a i ji inicioval, přesto se do fáze zahlcení z ní dostal.

R08: “Tak komunikační zahlcení zažíval jsem třeba, když jsem se spojoval s kamarády, se kterými jsem se dlouho nebavil. A v tu chvíli to byl výbuch informací že jo, protože jsme se dlouho nebavili, najednou zase navazujeme vztah, takže zjišťujeme, že můžeme volat častěji, což když je na druhé straně planety, tak by úplně nešlo předtím. Anebo i teďka, když je někdo poblíž, tak jako můžu kdykoliv ten telefon zvednout a zavolat, sdělit. A ono na jednu stranu to může mít nějaký účinky jako fajn, a na druhou stranu to může třeba prohlubovat ty problémy, že člověk to opakuje, ještě neví co těm lidem říkat, teď to tam jako hází vlastně. Takže to taky není často ideální za mě.”

Tři respondenti nepocitují komunikační zahlcení ve svém životě vůbec. Pocitují, že veškeré jejich komunikace se pohybují v rozumných mezích. Jedna z těchto respondentek si dokonce pochvaluje lidi ze svého okolí, protože vnímá, že ke komunikaci přistupují ohleduplně.

R12: “No v mé práci jako brigádě máme vytvořenou skupinu na WhatsAppu. Do té skupiny nechoděj žádný jako memy nebo nepotřebné informace, ale vlastně se spíš setkávám s tím, že si to ty lidi jako snažej fakt teď jako v mém okolí jako dost hlídat. No i přesto, že to je teda nějaký moje osobní číslo, že to je síť, přes kterou si píšu jak s kamarádama, tak s rodinou, tak i vlastně v práci. No tak jenom cítím, že ty lidi si to poslední dobou jako snažej víc hlídat.”

Jedna z respondentek zase poukazuje na to, že někteří lidé jsou na velké množství komunikace zvyklí a nezahlcuje je. Se svou velkou rodinou využívá přínosů moderních technologií, kterými se udržují v neustálém kontaktu, přesto žádné pocity zahlcení či problémy tím způsobené nepocituje.

R15: “Třeba když to vezmu se svojí rodinou, tak komunikuju jako i denně docela hodně. My jsme poměrně v kontaktu, máme rodinný chat a ještě se sourozenci. A já jich mám těchto sourozenců hodně, tak vlastně seš pořád v nějaký tý komunikaci, a já jsem nebo my jsme obecně na to zvyklí jako komunikovat a sdílet s rodinou hodně věcí na denní bázi. Ale nepřipadá mi, že bych byla nějak komunikačně zahlcená, jelikož třeba i jakoby já bych řekla, že já jsem jako zvyklá dejme tomu na ty zprávy odpovídat poměrně jako rychle.”

V kontextu komunikačního zahlcení bylo při rozhovorech probíráno také téma různých upozornění. Někteří studenti dostávají hodně upozornění na různé konverzace na svých zařízeních a zároveň je pro ně snaha upozornění vypínat nelehkým rozhodnutím. Cítí tlak toho, že v dnešní době je od lidí očekávána neustálá dostupnost. Mají tak pocit, že pokud by si tato upozornění vypnuli, mohli by přijít o nějaké důležité informace nebo zklamat člověka, který se s nimi komunikaci snaží navázat.

R15: “Ale tak no ale je pravda, že jako já bych asi řekla, totiž já tak částečně mám takový to FOMO – fear of missing out. Když mi teda přijde nějaká zpráva, když to

slyším, tak jako mám pocit, že se musím hnedka podívat, protože přece by to mohlo být něco důležitýho a mohlo by to být jako opravdu důležitýho. Nejenom jako důležitý, ale někdo by třeba potřeboval pomoct, nebo tak, což myslím, že to mě taky trochu teda ovlivňuje.”

Tato upozornění pak mohou strhávat jejich pozornost od věcí, na které se potřebují soustředit, protože cítí potřebu je zkontrolovat.

R03: “Ano, já si myslím jako, že s tím mám velký problém, že když vlastně mi přijde upozornění třeba na telefon, tak mám tendenci se jako alespoň podívat. Co to je za informaci a jaká urgentnost, nebo jakou urgentnosti bych jí přiřadila. Takže ano kontroluj pravidelně.”

8.3 Informační zahlcení v akademickém prostředí

Stejně jako v osobním životě, i v případě akademického prostředí byly se studenty probrány tři typy situací, kdy se mohou cítit informačně zahlceni. Jednalo se o zahlcení při vyhledávání odborné literatury, zahlcení dokumenty a studijními materiály od vyučujících a komunikační zahlcení fakultní komunikací.

8.3.1 Akademické vyhledávání

Všichni respondenti byli ve fázi studia, kdy už měli nějakou zkušenost se psaním nějaké seminární nebo závěrečné práce a měli tak i zkušenost s akademickým vyhledáváním. Jeden respondent se přímo vyjádřil k tomu, že v akademickém prostředí je pro něj zahlcení výraznější problém než v osobním životě.

R09: “No, a tam to je asi vidět víc než v tom osobním životě, nebo v těch médiích třeba. Já myslím, že každý, kdo psal nějaký článek, tak se s tím setkal. A těch článků, a teď nepočítám jakože sekundární literaturu, ale monografie, články, tak těch je na každé téma tolik, že to nejde prostě obsáhnout.”

Jeden respondent v tomto kontextu podrobněji popisuje své problémy, které vězí v tom, že po zadání nějakého vyhledávacího dotazu je konfrontován výsledky, ze kterých si musí vybírat ty relevantní pro svou práci.

R08: “No, tak při té studentské práci, tak často člověk hledá co nejvíc zdrojů a musí si hrozně rychle vybírat, co může přečíst jako z toho článku. A jestli se to vůbec bude hodit a člověk je teď jako zahlcený, že si říká, tak já si tady přečtu abstrakt. A teď tam z toho zjistí, že potřebuje trochu tady ten článek, ale zároveň si ho nemůžu pročitat celý. Tak vlastně to je jenom rychločtení. A je to třeba pak hrozně náročný pro studenta, aby to nevytrhnul z kontextu, takže to pak musí číst okolo, aby to nějak dávalo smysl, ale vlastně ho tlačí čas většinou. A to si to může naplánovat sebelíp, ale vždycky prostě i ten den před odevzdávkou najde nějaký článek, který by to mohl vylepšit.”

Šest respondentek se vyjádřilo k pocitům zahlcení v počátečních fázích rešerše akademického tématu. Ve finále se jim daří se zahlcením vypořádávat, ale nedaří se jim úplně se mu vyhnout. Setkávají se tak se stresem spojeným s akademickou prací a práce jim i trvá déle, než by musela.

R06: “Teď třeba při psaní té disertace, tak je to úplně běžný a strašně dlouho mi vlastně trvá vždycky jako začít něco psát.”

R13: “A čo sa týka potom, možno právo nejakého písania prác, tak určite taký ten pocit, ktorý má človek zo začiatku, keď začína robiť rešerš. Že je toho zrazu strašne veľa, ale tam potom z mojej skúsenosti mi vždy stačí, keď nad tým pár hodín sedím a naozaj si ako si niečo z tých prác prečítam.”

Jedna respondentka zažívá pocity zahlcení dokonce ještě předtím, než samotné vyhledávání započne, a to při výběru databází a vyhledávačů, na které se má se svou informační potřebou obrátit.

R07: “No, zahlcená určitě jo. Protože vlastně jenom tím, že na který portál se mám obrátit, bylo pro mě hodně náročné.”... “Všechno mi v něčem hrozně vadí, že to má nějaký nedostatky. A no, i toho tak jako obrovského množství, musím třeba nějakou publikaci, nějakou výzkumnou práci má třeba vícero knihoven nebo tak, tak to je pro mě taky zase další rozhodování, když vlastně bych to měla sehnat.”

Jedna respondentka se také ještě vyjádřila s pocity zahlcení při vyhledávání studijních materiálů potřebných k přípravě na zkoušku v případě, že není vše poskytnuto vyučujícími předmětu.

R04: „Vlastně pokud nemám jakoby nějaký vlastní informace, tak se učím z internetu hodně. A tam samozřejmě je toho hodně a občas se i stane, že ty informace, co najdu nedávají smysl, že si protirečí a potom si úplně nejsem jistá, co dělat. A snažím se přečíst toho co nejvíc různých zdrojů a to, co nějak převládá, nebo jako si i dohledat jako kontexty toho, co jako a s čím to moje téma souvisí. No ale je to těžký.“

Tři z dotazovaných studentů nevnímají zahlcení při akademickém vyhledávání vůbec. Jeden z těchto studentů to okomentoval tím, že naopak ho trápí nedostatek literatury k jeho studijnímu oboru.

Další respondentka se také setkává s nedostatkem literatury, zároveň se ale i několikrát v akademickém kontextu setkala s jejím velkým množstvím. Přesto zahlcení necítí, protože pociťuje jistotu ve svých informačních dovednostech.

R02: “Se svým oborem mám zkušenost, že buď je naopak těch informací strašný nedostatek a musím vyhledávat v cizojazyčném článku v jazyce, který neznám, a musím si to složitě překládat. A nebo těch informací je přešel, ale vlastně umím v tom chodit, vím, u jakých zdrojů si to mohu ověřit.”

Jedna respondentka v situaci zahlcení při akademickém vyhledávání zažívá dvojí pocity. Na jednu stranu vnímá, že to někdy může představovat problém, na druhou stranu vidí i pozitiva tohoto stavu a možnosti přístupu k většímu množství informací umožněnému moderními technologiemi.

R11: “Jasně. Zase asi jako jednoznačně jo, ale přijde mi, že v tomhle ohledu to není vždycky na škodu, že třeba dost často jako díky tomu narazím na nějaký téma, který si řeknu aha, tohle bych tam taky mohla zahrnout, když píšu nějakou práci. Ale samozřejmě je to nebezpečný, často narazím i na věci, kterými bych se normálně nezabývala, a pak to trvá mnohem nějakou delší dobu zpracovat to téma, protože furt odbíhám dál a dál do nějakých příbuzných vedlejších témat. Ale zároveň v tomhle ohledu musím říct, že určitě víc vnímám ty pozitiva toho. Kdybych musela hledat informace jenom v knihách, tak asi kdybych neznala nic jiného, tak by to bylo

v pohodě, ale takhle když mám to srovnání, tak jsem ráda, že v uvozovkách můžu být zahlcena, než abych byla podzahlcena, nebo prostě nedostatečně informovaná.”

8.3.2 Materiály od vyučujících

V rámci studia se studenti hojně dostávají do kontaktu s materiály poskytnutými vyučujícími ve formě skript, přednášek, prezentací, povinné a doporučené literatury a dalších studijních materiálů. Ty jim mají pomoci se splněním studijních povinností, v nesprávném množství či formě je ale mohou i zahlcovat.

R04: “Teďka poslední semestr jsem toho měla fakt hodně. Takže kdykoliv odpadla hodina, tak už jsem byla ráda, že nebudu muset něco číst, a potom to vždycky přistálo v Moodlu, takže jsem to stejně musela přečíst. Zvlášť mě taky jako mrzí, že, i když si to už přečtu, tak pak si to stejně nebudu pamatovat.”

Někteří ze studentů během studia mění obor. Jeden z respondentů, který aktuálně studuje magisterský program na jiné katedře FF UK, než kde studoval bakalářský, popsal svou zkušenost se zahlcením materiály od vyučujících, která je pro něj na těchto oborech diametrálně odlišná.

R08: “Často. Ale, jakoby na magistrovi řeknu že nikdy, na bakaláři řeknu, že vždy” “Na bakaláři to bylo zahlcení ze zahlcení – seznamy, prezentace a jako člověk tam poslouchá přednášky, aby si vůbec stihl udělat poznámky, aby měl jako to, když ani nemá tu prezentaci. Je to mnohem, mnohem horší, já prostě přišel na magistra na jiný ústav a tam jsou obrovský rozdíly. Už to není, že opakujeme všechno, co bylo před tím, ale třeba tady je zkouška z toho, že se pobavíme o novém textu a dostaneme to za tu diskusi.”

Jeden ze studentů také vnímá, že studijní materiály a literatury by byly na jeho oboru podávány v adekvátní formě a množství, kdyby na ně byly upraveny časové podmínky.

R10: “Musím říct, že v akademickém prostředí je často málo času dočíst tu knihu do konce a věnovat jí veškerý čas. Což mě dost vadí, nebaví mě úplně číst ty výřezky. Upřímně je to takové útržkovité vzdělávání. Čili ano, vnímám někdy zahlcenost informací v tomto smyslu, že nemám čas prostě projít tu celou knihu, jak bych chtěl.”

Další respondentka zase vnímá problém v tom, že k těmto materiálům nebývá dodán dostatek instrukcí pro práci s nimi.

R01: "To je, jako když dostane student jako seznam té zadané literatury. Tak ale pořád, když si to přečte sám, tak kolikrát ti učitelé třeba nechtějí vědět všechno, co bylo v té knížce. Nebo všechny ty myšlenky, který tam jsou obsažený, ale třeba jenom nějaký toho shrnutí. Ale teď ty nevíš, co dát přesně do toho shrnutí. Nevíš, co si vypsat z té knížky jako důležitý."

Většina studentů, kteří v tomto kontextu zahlcení někdy pocítili, popisují spíše ojedinělé situace nebo zkušenosti s konkrétními předměty. Ve většině případů ho tak vnímají jako jednorázový problém, který musí překonat a ne něco, co by je nějak provázelo celým studiem.

R11: "Asi jak kdy, spíš ne. Já si myslím, že u nás ten obor je dobrý v tom, že je hodně praktický, nebo jako samozřejmě je i teoretický, ale vůbec ne tolik jako jiné obory, takže v tomhle mám výhodu. Ale jako občas si myslím, že i sami ti vyučující úplně neumí vyfiltrovat to nejpodstatnější, takže nám třeba hodí čtyři různé mega dlouhé texty, kde si máme něco najít, i když třeba by to mohli udělat oni. Ale spíš ne než jo. Občas jo, ale spíš ne."

Tři respondentky také popsaly problém s tím, že zahlcení necítí z množství informací, ale spíš z formy, v jaké jsou podávány. Kvůli nějaké špatné struktuře daných dokumentů tak musí věnovat více energie tomu si dané informace z nich správně interpretovat.

R02: "No takhle, stalo se mi to jednou dvakrát, většinou u starších vyučujících, kteří sice třeba s elektronickými nebo s informačními technologiemi umí, ale třeba mi přijde, že když mi posílá nějaké informace k látce, ať už je to handout nebo nějaký zápis, tak je to trošku vlastně zmatený, nestrukturovaný. Ale že bych třeba tam ty informace nemohla najít, to ne. Jde spíš jenom o tu formu."

Jedna respondentka, která se v tomto ohledu zahlcená necítí, si pochvaluje praxi, se kterou se setkává na své katedře, kdy jsou studentům nabízeny

seznamy literatury, ze kterých si mohou sami vybrat určitý počet pro ně zajímavých dokumentů z nějakého seznamu.

R06: “U nás to třeba vždycky bylo tak, že jsme si mohli ze základní literatury dle svých preferencí volit určitý množství literatury, ze kterých jsme potom plnili zkoušky. Tudíž tam byla i nějaká jakoby benevolence nebo cesta k tomu, že jsme si mohli v tom najít nějakou preferenci.”

8.3.3 Fakultní komunikace

Většina dotazovaných vnímá běžnou fakultní komunikaci směrem ke studentům jako adekvátní.

Někteří dotazovaní studenti mají občas problémy s frekvencí e-mailů, které se jich netýkají. Například informace týkající se zahraničních výjezdů a mobility Erasmus byly dvěma studenty označeny jako příklady pro ně obtěžující komunikace, ze které nemají možnost se odhlásit. Jeden z dotazovaných vnímá problém v délce a struktuře e-mailů zasílaných fakultou.

R08: “No e-maily, tam jako mně obecně, když jako studentům chodí spousta e-mailů a vlastně ta struktura je někdy dost, jak to říct, do ní nevidím. Tím pádem mě to někdy mate, že já už potom jenom vidím, aha Erasmus, nezajímá, odhazuju. Ale vlastně, že vždycky přijde, a já jako osobně bych uvítal od té univerzity, kdyby to bylo fakt jako ve zkratce, a ne takhle sáhodlouhý e-mail.”

Více dotazovaných studentů ale zvládá fakultní komunikaci filtrovat a věnovat se jen té, která se jich týká. E-maily, které se daných studentů netýkají, mnohdy ani neotevírají. Někteří si tyto e-maily ponechávají pro případ, že by dané informace někdy v budoucnu potřebovali. Dokud je ale nepotřebují, dokážou je ignorovat.

R04: No asi ne, asi jako většinu toho jako nečtu, a když se potřebuju něco dozvědět, tak si to vyhledám.

Pět studentů okomentovalo zvláštní situaci s fakultní komunikací v období prosinec 2023 – únor 2024 a to v návaznosti na střelbu na fakultě

z 21. prosince 2023. Jeden z respondentů neměl k vyřešení situace a fakultní komunikaci žádná výhrady.

R09: “Ne, ne to ne. Myslím si, že co se komunikace týče, tak je to v pohodě. Myslím, že v posledních měsících byla úplně ukázková.”

Jedna z respondentek již určité zahlcení cítila, ale nevnímala to nutně negativně a byla vděčná za aktuální informace.

R07: “Jo, tak teď po těch událostech prosincových, určitě to bylo obrovské zahlcení. Na druhou stranu je to asi vítaný bych řekla. Zase, kdybychom tím zahlcování nebyli, tak by mi to asi vadilo víc. Takže zahlcení nebylo moc brané v negativními slova smyslu.”

Pro další nebyly pocity tak jednoznačné. Na jednu stranu studenti rozumí obtížnosti tohoto úkolu pro fakultu o udržení klidu a informovanosti studentů s různými potřebami, na druhou stranu už pro ně kontrolování velkého množství e-mailů představovalo zátěž.

R15: “Teď třeba zrovna s tou událostí jako z té střelby tak to už trochu se cítím přehlcená, protože mi přijde, že skoro každý den dostáváme e-maily z fakulty. A já to jako chápu, samozřejmě úplně, ale přece jenom jako těch, kterých se to úplně netýkalo přímo, tak myslím, že teďka můžou být vlastně tak jako druhotně přehlceni tím, že vlastně se to pořád tak jako vrací zpátky. Takže tam bych řekla, že trochu teďka v tý poslední době. Jako já už si ani třeba nečtu ty e-maily, když vidím, že to je o podpůrných skupinách, o vrácení věcí, o akcích a tak dále. Jako samozřejmě se mě to týká nějakým způsobem, ale ne úplně přímo, tak už prostě třeba i mažu ty emaily. Ale jako samozřejmě chápu, proč jsou posílané, jenom mi osobně úplně už jakoby nepřináší tolik užítka, jako třeba na začátku. Na začátku jsem si ty e-maily samozřejmě četla a zajímalo mě to, ale teďka po těch... Kolik to je 3 měsíce. už jakoby to začíná být trochu moc na mě no.”

Jedna z těchto respondentek měla ještě navíc k tomu problém s tím, že zahlcení vnímala, a ještě navíc v těchto e-mailech nedostávala informace, které by vědět potřebovala.

R12: “Vlastně jediný, nad čím jsem se jako pozastavovala, bylo, když právě začátkem ledna třeba chodil každéj druhý den nějaký e-mail, aktualizace, co můžeme dělat, nebo jak nám může škola pomoci. A vlastně na jednu stranu jsem to jako cenila. Na druhou stranu mi to přišlo hodně častý a vlastně potom jsem už ty emaily ani nedočela, protože to jsem tam nečetla nic novýho. Ne, že bych nebyla ráda za to, že se o nás takhle někdo zajímal, ale v tu dobu mi to přišlo, že bych ocenila, kdyby řekli, jak to bude konkrétně. A třeba s touhle informací jakoby se otálelo, nebo se nevědělo, jak proběhne třeba konkrétně naše zkouškový na katedře. No, jako to nechci nějak zpochybňovat nebo říkat, že to bylo špatně. Z jejich strany to vůbec ne, ale v tu chvíli jsem si říkala, na mě to už bylo asi moc emailů, který pro mě neměli takovou informační hodnotu.”

8.4 Informační zahlcení v pracovním prostředí

Kromě situací v čistě osobním či akademickém kontextu vyplynuly v několika rozhovorech situace informačního zahlcení také v pracovním prostředí. V rámci práce, kterou studenti kombinují spolu se studiem, se respondenti setkávají primárně s komunikačním zahlcením. K této problematice a snaze skloubit studium s prací se vyjádřili čtyři respondenti.

R08: “Ano, ano, to je, jakože teď nově v pracovním životě mi chodí e-maily furt. Já už jsem se naučil, jak to třídit, jak to odhazovat. Ale já to dokážu ještě jako si to rychle pročíst, říct si, že to pak můžu dořešit později. Dostanu se k tomu později, dám si to takhle jako dořešit. Jakože fakt mít to takhle zorganizovaný, když já mám dohromady tu vysokou školu a hlavní pracovní poměr a dalších pět takových bokovek, které vlastně dělám. Takže tam jako v pracovním životě by to byla katastrofa, kdybych tohle neměl naučené třeba z toho života předtím, kdy jsem dělal jako freelancer.”

Jedna z respondentek mimo to, že je studentkou, je zároveň na jiné škole také učitelka. Mohla tak nabídnout zase pohled z druhé strany na to, že více než ve svém studijní komunikaci naopak vnímá zahlcení e-maily od svých studentů jako učitel.

R05: “No možná jako spíš profesně mě jako napadá. Že tím, že já jsem vlastně mimo jiné jako učitel, tak tam jako chodí neustále spousta emailů především od studentů, kde je žádoucí vlastně reagovat rychle. Kde je jako trošku nátlak na to, že to musíte vyřešit, tak možná to mě tak jako napadá, no. No tak pak nejhorší je, když se potom

třeba stane, že někdo má pocit i jako nějaký křivdy, že vlastně jakoby se mu třeba dva tři dny nedostala odpověď, tak pak je to třeba silnější asi nějaký naštvání.”

Dvě respondentky zase popisují perspektivu toho, že komunikace je hlavní součástí jejich pracovní náplně, a je tak pro jejich úspěch nezbytně nutné naučit se s tím nějak pracovat a zahlcení překonat.

R07: “Protože vlastně koordinuju naše praxe, takže tam jsem nějak jakoby zahlcená skrz e-mail. To bylo problematický na začátku, protože vlastně jsme měli začít praxe v mnoha organizacích, skrz které nás propojovala ještě vlastně naše vedoucí praxe, a bylo toho najednou vlastně strašně moc. A myslím, že jsem to musela propojit ještě časově s naším rozvrhem ve škole a aby se to každý tý spolužačce taky nějak třeba hodilo. Takže jsem musela vlastně i vybírat mezi tím, komu řeknu omlouvám se, napíšu vám za dva měsíce. Najednou je třeba napsat třeba 150 organizacím, najednou všechny ty organizace o nás věděly a teď na mě byl ten tlak, že jim taky vlastně musím napsat. A v tom jsem byla zahlcená a musela jsem to třeba den nechat být a až potom jsem se tím vlastně postupně začala jakoby prokousávat. “

8.5 Informační zahlcení jako informační bariéra

Přestože se všichni dotazovaní studenti s informačním zahlcením někdy setkali, ne všichni ji vnímají jako problém v ukojení své informační potřeby. Někteří respondenti se vyjádřili k situacím, kdy se kvůli informačnímu zahlcení museli smířit s tím, že svou informační potřebu nenaplní.

Ve spojení s akademickým vyhledáváním si pár respondentů myslí, že se někdy potýkali s problematikou nenaplnění své informační potřeby z důvodu informačního zahlcení, ale nevzpomínali si na konkrétní případ. Vyhodnotili tak, že to není něco, co se jim stává často, že se jedná spíše o ojedinělé situace.

Jedna studentka popsala svůj přístup k tomu akademickému vyhledávání tak, že svou informační potřebu opouští až ve chvíli, kdy má pocit, že udělala vše, co mohla.

D: “Takže stalo se ti třeba i někdy, že jsi jako v rámci nějakýho toho velkýho množství informací nezískala přesně ty informace, co bys potřebovala?”

R04: “Jo určitě.”

D: "A zkoušela jsi třeba potom i nějak to překonat, nebo právě třeba si se jako smířila s tím, že se ty informace nedozvíš?"

R04: "No asi jsem se smířila, no nebo, jako když vlastně hledám a udělám jakoby všechno v mých silách pro to, abych to našla, tak pak už to nechám být, když to nenajdu."

Někteří další studenti se vyjádřili k situacím, kdy nenaplnili svou informační potřebu v rámci akademického vyhledávání, ale ve finále popsali jinou bariéru než informační zahlcení. Zmínili se třeba o finanční bariéře v případech, kdy potřebují zdroj, který není přístupný přes školu, geografické bariéry nebo bariéry nedostatku informačních zdrojů způsobené tím, že téma jejich zájmu ještě nebylo tolik prozkoumáno.

Pár studentů tuto situaci popsalo také v osobním vyhledávání. Jedna studentka to popsala tak, že vlastně do osobního vyhledávání někdy není ochotná věnovat tolik energie, jako do akademického vyhledávání.

R14: "Tak to se určitě stalo. A v tom osobním životě nějak vyhledávání informací, co mě zajímá, to se mi taky určitě stalo, že mě třeba jako zajímala nějaká odpověď na nějakou otázku a nebyla jsem schopná jí prostě dohledat. To říkám s tím, že asi jako jsem ani nebyla ochotná zabrousit tolik do odborných článků."

Častěji se ale dotazovaní studenti setkávají s informačním zahlcením při naplňování svých informačních potřeb spíše jako s překážkou, kterou jsou schopni překonat. Byli schopni si vypěstovat návyky a strategie pro vyhýbání se či překonávání informačního zahlcení. Bariéra tak vzniká dočasně a studenti ve finále svoji informační potřebu naplní, i tento typ zahlcení s sebou ale přináší určité komplikace.

Stížnosti studentů k informačnímu zahlcení také pojednávaly o časové a energetické náročnosti této situace. Jejich informační potřeba tak většinou bývá ukojena, ale stojí je to mnohem více času a energie, než by bylo nutné, což může dále vést k negativním pocitům a celkově postoji k informacím.

R06: "Jo, tak možná nějaké jako pocit zpomalování asi jo. I třeba v rovině nějaké jakoby prožívajících... Tak samozřejmě člověk to má v hlavě neustále, takže vlastně se

k tomu vrací, což v takovém tom osobním životě má potom jako přesah do toho, že myslí na to... Třeba předtím neustále jako stalo se mi třeba už, že jsem třeba už chtěla spát a najednou mi secvakly nějaký věci, tak jsem si to rychle musela sepsat nebo prostě jako člověk má neustále zaměstnanou hlavu. Jako určitě to může být třeba už jenom že to je ztráta času, je vlastně určitá obtíž.”

8.5.1 Negativní pocity

Většina respondentů má informační zahlcení spojené s negativními pocity. Nejistota, strach, frustrace, beznaděj, smutek, bezmoc, apatie, úzkost, vztek, agrese, méněcennost, vyčerpání, FOMO jsou všechno pocity, které ze stran respondentů při rozhovorech zazněly, a to jak v osobním, tak i v akademickém kontextu.

R10: “Dřív to vyvolával vztek, takový jakože bezmoc, co se tam děje, a teď už jenom apatii.”

R12: “No nějak jako úzkost. A byla jsem vlastně... Možná i taková jako méněcennost, pocit méněcennosti. No a potom to bylo i takový... Že jsem se dostávala do takový jako smyčky, kdy jsem třeba ty informace si pročítala dokola do kolečka a no tak už jsem z toho byla taková i jako vyčerpaná, ale vlastně i jsem zažívala nějaké jako pocit takový jako a k čemu to vlastně všechno je? To už bych radši nevěděla vůbec nic.”

R14: “Rozhodně se vztekám, jakože to asi jako nemá cenu lhát. Ono říkám si, že asi nejsem jedinej člověk, kterej se u toho vzteká. A prostě mám pocit, že to jako strašný marnosti jako celé té práce.”

V rámci dvou rozhovorů respondentky identifikovaly u sebe ve spojení s informačním zahlcením pocity spojené s tzv. imposter syndromem. V situacích, kdy se se zahlcením setkávají a mají potíže se s ním vypořádat, cítí újmu pochybnosti o vlastních schopnostech a o tom, zda patří do akademického prostředí.

R06: “No, někdy je to frustrace a někdy je to... No možná občas i tak jakoby.... Jakoby možná pocit méněcennosti jsem chtěla říct jo. Že takovýto jakoby taková ta trošku beznaděj v tom, že vlastně tím, jak je člověk konfrontovaný s tím tématem, tak vlastně ho tak vlastně občas mám pocit, co všechno nevím. Což souvisí samozřejmě s tou frustrací, ale i potom někdy vlastně se třeba dostanou do bodu, kdy už se dlouho

v něčem plácám. Tak mám pocit i, že to vyvolá trošku právě ten pocit méněcennosti ve smyslu, že jestli na to vůbec jakoby mám se v tom vyznat, nebo dokázat si z toho udělat vlastní jako nějaký kompilát třeba jo. “

Jedna respondentka tyto pocity vztáhla k situaci, kdy změnila svůj studijní obor a na počátku byla konfrontovaná velkým množstvím nových informací.

R01: “A dostala jsem se teda na toho magistra a jakoby i když jsem prolezla tím přijímacím řízením, tak jako... I tak mám pocit, že jakoby mi toho hodně chybělo. Že sice jsem splnila nějaký ty základní požadavky, ale neměla jsem ty vědomosti, co se týče teorie a tak. Tak to bylo opravdu hodně, co mi jako chybělo. Přišla jsem si trochu jako... Něco jako imposter syndromu, jako že prostě sice mě vzali, sice bych ty schopnosti mít měla, ale přišlo mi, že jako nemám a takže tu teorii jsem se musela jako hledat sama.”

8.5.2 Rabbit hole

Tři studenti nezávisle na sobě popsali potýkání s fenoménem tzv. rabbit hole neboli králičí nory při potýkání se s informačním zahlcením. Jedná se o fenomén, kdy se jedinec dostane do stavu konzumace médií, kdy se z původního zdroje informací dostává k dalším a dalším, na které je odkazováno, a není schopen se zastavit (Woolley a Sharif, 2022). Dva respondenti ho popsali ve svém osobním životě. Jeden respondent se s ním setkává při konzumaci sociálních médií.

R08: “Nejčastěji je to taková ta králičí nora toho Instagramu, jako ty reels. Pro mě je to hlavní ty reels, kdy člověk vlastně scrolluje, jako nepamatuje si ty věci, je to moc. Ale ne, že by si to třeba nepamatoval. Jakože nějak krátkodobá paměť to jako dokáže vyfiltrovat, ale pak se některý ty videa dostanou do dlouhodobé paměti a člověk je tahá. Jakože tohle video bylo hrozně vtipné, že já ho chci někomu ukázat, ale já už ho nenajdu vlastně. Pak to člověka třeba frustruje a říká si, jo, tak hledám to tam jako v záplavě těch videí. A tak se musí smířit s tím, že ho nikdy nenajde, že na něj narazí náhodou.”

V osobním životě ho další respondentka zažívá v při zájmovém vyhledávání.

R15: “A další věc je přemýšlím... Nevím třeba, jako když dejme tomu máš nějaký zájem, tak vyhledáváš třeba na Pinterestu. A teď vlastně hledáš, hledáš a dál

scrolluješ, ukládáš a vlastně dostáváš se do takový ty rabbit hole. Jdeš vlastně pořád dál a dál a teď nakonec vlastně zjistíš, že hledáš jednu věc a potom nakonec si uložíš jako 30 věcí a stejně nakonec nevíš, co chceš dělat. Protože tam oni mají na to, že jo i to je asi i ty algoritmy, kde pořád dávají další a další věci, který máš jako objevovat. A vlastně jakoby ten člověk se pak jako do toho dostává, je v takovém jako transu a jenom hledá ukládá, ukládá. Teda aspoň já. A takže tam bych řekla určitě, že se s tím setkávám.”

Jedna z respondentek této situaci zase propadá při počátečních akademického vyhledávání, což pro ni znamená velkou časovou náročnost vyhledávání. Z její odpovědi je také patrná i frustrace, kterou to v ní vyvolává.

R14: “Jako minimálně vždycky v těch počátečních fázích se dostávám do takový možná rabbit hole. Prostě člověk jako najde zajímavou informaci, proklikne se na ten odkaz, zjistí, že tam to není a že odkazují na další zdroj. A prostě takhle si jede člověk až, než má jako najít ten konkrétní původní zdroj. Pro mě to třeba ještě jako zhoršuje ten pocit toho, že vím, že mám používat primární zdroje. V tu chvíli se taky dostávám do toho jako overdrive, protože třeba vyhledávám nějaké téma a pak zjistím, že o tom někdo psal úplně v jiném tématu, že to pro mě je nepoužitelný. No, takže to je pak jako ta chvíle, kdy prostě jako procházím jednu věc, ta navazuje na další věc a pak už se mi prostě stmívá. Takže pokud je to nějaká větší práce, třeba víc jak kolem 10 stránek, tak už tam většinou na začátku zažívám to, jakože já nevím, jak to mám někdy dát dohromady. Ale vlastně čím víc se v tom pak jako člověk pročítá, třeba i dovolí si jako prostě tomu dát půl hodiny, dát si třičtvrtě hodiny pauzu, půl hodiny, zase do toho se vrátit, tak že to jde, ale je to pomalý.”

8.6 Vypořádávání se se zahlcením

Právě strategie, které si studenti v souvislosti s informačním zahlcením vypěstovali, mohou být důvodem, proč pro ně informační zahlcení nepředstavuje nepřekonatelnou bariéru příliš často.

Tyto strategie byly v rámci rozhovorů se studenty probírány i v těch kontextech, ve kterých daní jedinci informační zahlcení nepocitují, a to z toho důvodu, že jejich implementace do práce s informacemi může být tím důvodem, proč ho nepocitují.

8.6.1 Vyhledávací strategie

Všichni studenti se zmínili o využívání nějakých vyhledávacích strategií, které si v průběhu studia vytvořili pro získání akademické literatury a které jim pomáhají vypořádat se se zahlcením při akademickém vyhledávání nebo se mu i úplně vyhnout.

Někteří studenti popsali své vyhledávací strategie tak, že jsou rozděleny do sekcí. Především bylo zmiňováno nějaké prvotní vyhledávání pro seznámení s tématem a potom další navazující vyhledávání už jako konkrétní cílené.

R05: "Tak ja akože mám pocit, že najskôr si tak ako všeobecne a pritom vôbec formovaní tejto otázky si robím nejaký taký všeobecný prehľad, že čo sa tam vlastne deje v tej problematike. A potom si vlastne vyhľadávam tu nejakú časť, ktorá by ma v rámci nej hlavne zaujímala. A tak potom aj podľa toho sa nejak tak ako snažím formulovať asi tú otázku. Ale áno, akože asi najskôr začínam, že sa snažím sformulovať tú otázku a potom práve z tej otázky si vytvorím už tú samotnú tému, s ktorou by som potom pracovala, aby mi to vlastne zúžilo naozaj to množstvo tých zdrojov."

Dále studenti také popsali své využívání Booleovských operátorů pro vytváření složených vyhledávacích dotazů, aby výsledky jejich vyhledávání byly co nejpřesnější.

R03: "Má strategie je rozdělit si vlastně jednotlivá slova z toho tématu a většinou jako dělám takový to prvotní vyhledávání v katalogu UKAŽ, kde vlastně používám booleovské operátory, abych vyhledávala co nejrelevantnější literaturu."

Dvě respondentky popsaly svou oblíbenou strategii, kdy začínou se zadáním klíčového slova a při vyhledávání relevantních zdrojů využívají další relevantní nebo i synonymní klíčová slova k rozšíření svého vyhledávacího dotazu.

R07: "Asi zkusím zadávat klíčová slova. Asi do toho UKAŽ nejčastěji. Nebo do Google, ale tam se většinou moc toho neukáže, co bych potřebovala. A právě těmi názvy zkusím, těmi klíčovými slovy zkusím, kam mě to dovede. Tak si všimnu třeba toho, že ten termín bych mohla používat jinak. Takže mi to vlastně otevře další cesty, kudy můžu jít."

Většina respondentů v akademickém vyhledávání také používá filtry a různé další rozšířené funkce vyhledávačů. Někteří je používají spíše zřídka v situacích, kdy je to už opravdu nutné. Jedna respondentka se k tomu právě staví tak, že by asi měla zařadit více filtrovacích praktik do svého vyhledávání.

R11: "Když už jo, tak jenom nějaký základní, jako typu, že třeba vyloučím, že nechci recenze, ale chci prostě celý knihy, nebo takhle. Ale jinak to zase tak jako... Asi nějaký rozšířenější funkce nepoužívám. Což je možná věc, kterou kdybych se naučila, tak bych pak nebyla tak zahlcená."

Jsou ale také studenti, kteří využívání filtrů zařadili do svých běžných vyhledávacích procesů.

R03: "Ano používám. Většinou si určuji, kde chci, aby se vlastně to klíčové, nebo kde aby se ty klíčová slova objevovaly. Většinou si nastavím, aby byly v jako abstraktu zobrazeny. Nebo si hledám podle data vydání. Samozřejmě filtruji i ty jazyky. A občas na některých těch databázích teda filtruji i ten vědní obor, že na některých těch databázích si můžeš vybrat, z jakého vědního oboru bys tu literaturu preferovala."

Součástí vyhledávacích strategií je také výběr správných zdrojů pro dané vyhledávání. Studenti tak předcházejí zahlcení s nástroji, se kterými umí dobře zacházet, jsou důvěryhodné, poskytují jim k dokumentům volný přístup nebo se jedná o databáze přímo zaměřené na jejich obor.

R05: "Tak väčšinou práve to UKAŽ, a to asi práve súvisí s tým, že my sme mali aj predtým seminár ešte v prvom ročníku, kde sme sa presne rozprávali o týchto zdrojoch a ty to som isté obdobie akože aj si vyhl'adával zdroje na Google Scholar tak. Tak akože viac dôverujem mám pocity zdrojom, ktoré sú na UK, že sú akože overené. Mám tam tú istotu, že v podstate tie online tituly alebo či už si to aj normálne akože tituly, ktoré je možné si požičať, tak vlastne spadajú pod našu univerzitu, takže tomu tak nejako že oveľa viac dôverujem ako potom čisto možno že tým článkom alebo nejakým prácam, ktoré nájdeme bežne takto na tom Google Scholar." "

Dvě respondentky zmiňují Wikipedii jako jeden ze zdrojů, který pravidelně navštěvují. Zmiňují, že důležité je, jak ji používají. Obě ji berou ne jako zdroj,

který by citovaly v akademické práci, ale jako nástroj pro předcházení prvotního zahlcení při rešerši daného tématu.

R02: “Dost vyučujících se mnou nebude souhlasit, ale třeba jeden z kroků, který udělám, je, že si to ověřím na Wikipedii. A to z toho jednoduchého důvodu – krásně jsou tam dole vypsané zdroje. Takže jednotlivě si je proklikám, v nich si to prostě přečtu a samozřejmě objevím třeba stránky, které nám nesdíleli vyučující.”

Poměrně populárním vyhledávacím postupem, o kterém se zmínilo sedm respondentek, je využití relevantního zdroje pro získání dalších zdrojů. Vyhledají si tak nějaký dokument, který je tematicky blízký jejich práci, a vycházejí dále ze zdrojů, které byly v daném dokumentu použity.

R11: “Většinou postupuji tak, že si najdu třeba tři nějaké zásadní práce, které na to téma vznikly, a podívám se do zdrojů, z kterých čerpali. A takhle postupuju dál, že jako si to tolik nevyhledávám sama, ale když najdu nějakou práci, která mi přijde fakt jako kvalitní a dobrá a nějakým způsobem s ní souzním, tak se pak podívám, z čeho ta práce čerpala a tím se dál zabývám.”

Někteří takto postupují přímo s literaturou, která jim byla doporučena v průběhu studia. Buď to se jedná o nějaké stěžejní texty jejich studijního oboru nebo nějaké přehledové publikace.

R06: “No tak to záleží, ale nejčastěji jako buď se člověk odpíchne od nějaký základní literatury, která je třeba přehledová a vlastně od té přehledové literatury se vlastně jakoby dostává k primárním zdrojům.”

Jedna z respondentek tuto strategii využívá především ve chvílích, kdy už zkoušela tradiční vyhledávání, které ji ale nepřineslo požadované výsledky.

R13: “Ja som sa hlavne strašne naučila ešte čo mi pomáha sú databázy záverečných prác, to mi pomáha úplne najviac, keď nájdem proste prácu ktorá sa naozaj ako minimálne v nejakej kapitole venuje tomu, čomu sa chcem venovať vo svojej práci. A pozriem si proste zdroje, ktoré používali, používali tí študenti. Takto funguje úplne najlepšie, tam väčšinou naozaj toto používam, hlavne keď už som zúfalá.”

Jedna z respondentek zase používá reference v opačném směru a to tak, že hledá dokumenty, které citují právě tu stěžejní oborovou literaturu.

R14: "Většinu jako z těch základních konceptů, co třeba řeším v diplomce, jsem nějakým způsobem už znala a znala jsem ty důležité jména. Ty důležité teorie. A někdy jsem třeba i využila to, že jsem se koukla, kde to bylo citovaný. Koukala jsem se na ty nejnovější články, proběhla jsem rychle, co souvisí s tím mým tématem, co ne, a třeba jsem si vytáhla z toho, jaký oni mají na to náhled."

8.6.2 Vyhýbání se informacím

Všichni z dotazovaných praktikují nějakou formu vyhýbání se nebo vzdálení se od informací a informačních zdrojů za účelem předcházení nebo překonávání informačního zahlcení. V rámci prevence v osobním životě tak mají někteří studenti vyhrazené nějaké sociální sítě či informační weby, které záměrně nenavštěvují, protože vědí, že by se na nich cítili zahlcení.

R10: "Jenom tím, že to nečtu. Myslím si, že je to systémová věc, že ty média jsou takto dělaná a že prostě je co největší snaha o to vytahovat větší a větší senzace s větším a větším emočním zabarvením. A vůči tomu jako vzhledem k tomu, jak ta doba technologický vývoj postupuje, se nedá jako nějak bojovat jinak, než že to člověk prostě omezí, nebo si toho přesně nevšímá."

V situacích překonávání zahlcení, které už nastalo, se zase studenti od zdrojů zahlcení a informací vzdalují. Obzvláště v situacích osobního zahlcení s nějakými negativně laděnými informacemi se respondenti zmiňují o snaze zahlcující informace a zdroje úplně vypustit.

R01: "Tak vzhledem k tomu, že je to hlavně asi na internetu, tak kolikrát je lepší to prostě zavřít, dělat něco jiného, jako úplně jiného."

V případě akademických informací pro ně často není možné dané informace opustit úplně. Praktikují tak alespoň dočasné vzdálení od zdrojů zahlcení a věnují se jiným věcem. Může jim to tak pomoci zklidnit prvotní pocity

zahlcení, srovnat si myšlenky a naplánovat strategii pro další práci s informacemi.

R15: “Řekla bych, že buď když už fakt cítím, že už nemůžu, tak si dám prostě pauzu od toho, prostě si udělat čaj. Jdu si něco sníst nebo něco takovýho. A pak se teda jako vrátit k tomu s nějakou čistší hlavou, nebo se na chvilku snažím dělat něco jinýho.”

Jeden respondent v tomto ohledu volí strategii úplné změny prostředí, nejlépe volí očistu z digitálního prostředí a informačního zahlcení z něj způsobené únikem do přírody.

R09: “Vypnout všechno. Já si myslím, že to je asi nejjednodušší. A to já dělám třeba sám, že když už je to moc, tak prostě odjedu třeba na chatu nebo tam jsem v přírodě. A je to asi nejlepší ochrana.”

Další dva respondenti zase volí jako únik od zahlcení přesunutí své činnosti k různým koníčkům či oblíbeným aktivitám, které je přivedou na jiné myšlenky.

R08: Mně v osobním životě pomáhají hry, hraní her, nebo jako vůbec se někdy zaměřit... Jakoby vypnout u té hry, cokoliv, čtení, jako zavřít to a já se s tím jako setkávám často a už jsem si musel v jednu chvíli zapnout takový ty časovače na sociální sítě, abych tam netrávil tolik času. A pak mi bylo líp, člověk to nějak dokázal zpracovat ty informace.

8.6.3 Osobní management informací

Většina dotazovaných si pro uchovávání studijních materiálů a odborných textů vypěstovala nějaký svůj systém osobního managementu informací. Některé tyto systémy jsou velice jednoduché a postrádají větší organizaci. Mezi takové systémy patří záložky a poznámky ve fyzických knihách, ponechávání otevřených oken v internetovém prohlížeči či ukládání webových záložek. Několik studentů s takovýmto systémem přiznalo, že se svým systémem PIM nejsou úplně spokojeni a rádi by si našli nějaký lepší systém a vypěstovali návyky pro jeho dodržování.

R04: “No, mám hrozně špatnej systém. Prostě si to jenom stáhnou a mám to v jedný velký složce a potom to nemůžu najít. A případně když vím, že mi to jako fakt pomůže ten článek a už dopředu vím, že ho budu používat, tak si ho uložím jako do specifické složky k tomu předmětu, na který je. No asi do budoucna tohleto musím nějak změnit, ale ještě toho nebylo tolik, abych jako nikdy nic nenašla. Jenom mi to dýl trvá potom.”

Několik studentů si ale je ochotno dát větší práci s tím, aby si řádně zorganizovali a označili uchovávané dokumenty a předešli tak zahlcení způsobenému případným znovudohledáváním dokumentů. Čtyři respondenti takto využívají složek na počítači. Uvnitř složky věnované škole si vytvářejí další podsložky, kam rozřazují dokumenty dle různých kritérií (např. ročník, předmět, projekt). Dva z respondentů ještě navíc rovnou věnují čas nějaké anotaci konkrétního dokumentu nebo vyznačování částí, které mají v plánu v budoucnu použít.

R09: “No, jako ze všeho si dělám konspekt, z každé studie vlastně. Protože toho je tolik, že... To si člověk nemůže zapamatovat, že jo? A takže konspekty, které si ukládám jak do počítače, tak vlastně i v papírový podobě. A oni jsou hodně důležité, protože člověk si po každém tom čtení sedne a zapamatuje si to lépe, když si to napíše. A potom si to prostě vyhledám a mám to. Takže mám trošku více logisticky organizovaný systém, který dává nějakou informaci, kterou potřebuji. Mám několik složek podle práce, tematické jsou pak zaměřeny a očíslování, takže to hodně.”

Tři z respondentek používají přímo pro svůj PIM specifický nástroj, a to citační manažer. Konkrétně všechny tři respondentky, které využívají citační manažer pro PIM, používají Zotero.

R03: Já ve své práci používám citační manažer Zotero, kde je velmi jednoduché si vybrané dokumenty nahrát, otagovat a popřípadě okomentovat. A na základě toho potom se mi jako velmi jednoduše vyhledávají jednotlivé zdroje.

8.6.4 Čtenářské strategie

Čtenářské techniky využívá většina respondentů při práci s akademickými texty. Využitelné jsou pro ně již v průběhu vyhledávání dokumentů, kdy potřebují rychle a efektivně zjistit, zda je pro ně daný text relevantní nebo ne.

R15: "Určitě to zběžný čtení, to používám teďka při té diplomce, při tom psaní poměrně často, že hledám jako klíčová slova nebo koukám na začátek odstavce, o čem se tam píše."

Využívají je pak také v rámci nějaké přípravy na předměty pro zpracování většího množství povinné literatury.

R04: "Jo určitě jakoby záleží, co to je. Samozřejmě, když je to článek, tak abstrakt, úvod a závěr. A když je to nějaká jiná literatura, tak většinou jakoby si přečtu ty nadpisy těch témat. A potom vždycky nějaký příklad, kterej jako tam většinou máme, takže jako abych věděla, co to je, a abych věděla, jak to vypadá."

Zaměření na určité pasáže, jako je abstrakt či závěr, a vyhledávání klíčových slov jsou populární techniky, o kterých se zmínilo více respondentů. Jedna respondentka v tomto kontextu popsala rozdíly ve svých čtenářských technikách při práci s fyzickými a elektronickými dokumenty.

R07: "Jo, když používám tištěný dokument, tak tam prostě podle kapitoly nebo nějakého rozdělení, s tím, že si to nějak asi v hlavě spíš kategorizuju, co je pro mě důležitější, a co méně, dívám se na to postupně. A potom čtu s tím, že nečtu podrobně všechno, ale zachytávám asi spíš nějaká klíčová slova, na která mířím. A potom okolo vlastně toho slova fyzicky si přečtu tu omáčku, co je okolo. No a když je to dokument digitalizovaný, tak tam prostě Control F a hledám. S tím, že občas můžu zkusit různé varianty, s tím, aby mi to fakt našlo. A občas se právě ukáže, že bych měla používat to slovo jinak i za stejným cílem, co hledám."

Jedna respondentka i využívá dovednost rychločtení a zmiňuje se i o dostupnosti univerzitního kurzu tomu věnovanému.

R14: "Určitě, já jsem prošla i kurzem tady na fildě rychločtení, což pro mě nebylo zas tak přínosný, protože já se já přirozeně už docela jako rychle čtu. Ale je to fajn. Na druhou stranu je to chybové, protože když si člověk přečte první a poslední slova písmena, domyslí si ten zbytek, tak to funguje tak jako z půli. Ale nejčastěji, pokud chci to vzít nějak jako víc zodpovědně, tak si přečtu prostě tu první anotaci a pokud mi není jasný, na co konkrétně se zaměřujou, skočím rovnou do části jako metody a vzorků a pak skočím ke conclusion nebo discussion, podle toho, co tam zrovna je, abych si prošla, na co došli."

Dvě respondentky si při práci s textem dělají výpisky, které jim později pomáhají vyhnout se potřebě daný text číst opakovaně. Jedna z nich tuto strategii popisuje při práci se studijními materiály, ze kterých se učí.

R05: Vlastne volila som si z toho čo mi prišlo akože dôležité a tak, že som sa to nesnažila všetko naučiť, ale jednoducho som si to najskôr prešla. Potom som si to možnože vypísala to nejako osobne. Potom pomáha si to všetko akože vypísať, mám to zosumarizované a potom z toho nejak tak ako čerpám informácií.

Další z respondentů také ke svým čtenářským technikám zařadil praktiku související s výběrem zdroje, který si přečte.

R09: “No a v té akademické sféře, tak tam... Často nejdu vlastně k té úplně prvotní informaci, protože proč bych měl třeba číst Aristotela, když si můžu přečíst o Aristotelovi vlastně v nějakých souhrnných, když se k tomu vydávají nějaké pohledy jiných věcí a podobně. I když samozřejmě jsem Aristotela četl, ale je to jenom příklad. To stejně třeba politologii, proč bych četl ty studie, které vlastně třeba něco říkají o nějakých hybridních režimech, když si potom můžu přečíst v nějaké kompletní studii nebo sborníku, kde se na to dávají. Takže i v tomhle vidím nějaký posun, že člověk už vlastně nevyhledává spíš ani ty originální informace nebo ty prvotní informace takhle, ale už vlastně jde na ten level těch interpretací informací, které tam vlastně vyhledává.”

8.6.5 Lidská výpomoc

Když se někteří studenti dostanou do nesnází se svou informační potřebou, obrací se na nějaký lidský zdroj, který jim pomůže vypořádat se se zahlcením.

R11: “Já pak většinou dělám to, že to spíš stáhnou jako do svých fyzických kontaktů a řeším to s lidmi ve svém okolí, kterým přece jenom jako věřím nejvíc, víc než internetovým lidem.”

V případě závažnějších osobních problémů, jako jsou například již zmiňované zdravotní potíže, se zase obrací na odborníky.

R05: “Nejak tak ako že som si z toho urobila nejakú osobnú sumarizáciu a potom som to skôr akoby s tým lekárom prekonzultovala, že ako to on teda vníma a že čo si myslí, že je vhodnejšie v tejto situácii napríklad tak robiť. Čiže no myslím si, že nie vyslovene

ako sa má iba prostredníctvom tým zdrojov, ale práve tým, že som tam mala ešte nejakú tú odbornú osobu, na ktorú som sa potom mohla obrátiť. A s ňou to prekonzultovať, takže to mi potom dosť pomohlo.”

Pomoci od lidských zdrojů využívají studenti i v akademickém informačním zahlcení. Někteří respondenti se zde zmiňují o fungující kolegiálnosti mezi studenty, kdy jsou schopni si pomoci při zpracovávání materiálů od učitelů či dalších informací potřebných k úspěšnému dokončení předmětů.

R12: “Vlastně hodně mi pomáhalo, když jsme nějak se spolužákama dali hlavy dohromady a potom vlastně jako jsme si vytvořili vlastní nějakou jako kostru. Vlastně jako víc hlav víc ví, takže jsme si tak nějak určili, co by třeba mohla být priorita, protože toho bylo fakt hodně a myslím si, že jeden člověk by v tomhle případě nedělal opravdu jako nic jiného, ani by nemohl jít pomalu během zkouškového. Takže vlastně takhle společnými silama jsme si nějak jako pomohli.”

Pro respondentku, která při přechodu z bakalářského na magisterský studijní program změnila obor, byla tato výpomoc zásadní. Zahlčení pro ni zde vznikalo tím, že na magisterském stupni studia jsou vyučujícími již očekávány základní znalosti oboru a některé věci tak nejsou vysvětlovány dopodrobna.

R01: “Taky, protože mi přišlo, že to hodně, že vlastně ostatní studenti měli třeba ty 3 roky na tom bakaláři tím nějak postupně se prokousat. Všeobecně tím učivem a já už jsem byla na tom magistrovi. Už se ode mě čekalo, že jako tohle všechno vím.”

D: “A můžu se zeptat jako, jak ses s tím nějak zkoušela vypořádat?”

R01: “Vlastně poznámkama od jiných studentů. Něco jsem si, jako ptala jsem se spolužáků, jestli nemají něco, co by se mnou mohli sdílet, tak takhle něco.”

V rámci akademického informačního zahlcení se studenti obrací i na samotné pedagogy.

R04: “Jako zatím jsem se setkala jenom se samou pomocí ze strany těch vyučujících, že jsou hrozně ochotní, když máme dotazy.”

V souvislosti výpomoci od pedagogů se ale studenti nesetkávají pouze s výpomocí na požádání. Někteří studenti si chválí i asistenci s prací s akademickými informacemi, která je v jejich oborech součástí kurikula.

R03: "Myslím si, že pomáhá. V rámci jako diplomových seminářů a bakalářských seminářů mám pocit, že jsme se jako věnovali té kategorizaci informací a jak s nimi pracovat. Takže si myslím, že toto jsem se jako naučila."

Přestože někdy mohou materiály poskytnuté vyučujícími studenty i zahlcovat, tak na druhou stranu kvalitní a relevantní studijní materiály mohou studentům výrazně snížit nutnou informační zátěž. Mezi dotazovanými se našli ale také studenti, kteří v ohledu informačního zahlcení vnímají pomoc pedagogů jako ne příliš výraznou.

R01: "V tomhle mi pomohl v podstatě jenom vedoucí práce tím, že mi našel nějaký zdroj, ze kterých by si přál, abych vycházela, nebo který mu přišly relevantní pro mě, abych si je prošla. Ale jinak mi přijde, že učitelé to moc jako neřeší. Někteří třeba mají svoje prezentace, ale těch prezentací je jenom nějaký jako výsek a aby si člověk mohl udělat ucelený obrázek, tak stejně si musí přečíst ty původní publikace. Jinak je to fakt jenom po povrchu jako."

8.6.6 Umělá inteligence

Všichni z dotazovaných si někdy vyzkoušeli použít nějaký nástroj umělé inteligence. Pouze jedna z respondentek se k AI nástrojům staví vyloženě negativně a o jejich využívání nemá vůbec zájem.

R13: "Nie vôbec ja to neuznávam, ja s tým neviem robiť, nerozumiem tomu, takže určite tomu nebudem ako dávať nejakú... Raz som sa o to pokúsila, ale to je absolútne ako mimo nejakého môjho fungovania, chápania, takže nie."

Někteří AI nástroje použili ze zvědavosti v době jejich rostoucí popularity, ale s výsledky nebyli úplně spokojeni, což je odlákalo od toho se na ně obracet se svou informační potřebou.

R07: "Nechala jsem si doporučovat literaturu od chatu GPT a absolutně to nefungovalo. Myslím, že i mi to tam psalo, že má dostupný data jenom do roku něco. A doporučovala mi... jako bylo to opravdu úplně mimo. A potom jsem stejný heslo hledala i do vyhledávače, třeba do toho UKAŽ, a už to tam všechno bylo jako v pořádku. Tak jednak to bylo cizojazyčný, což mě jako nebaví, ale byly to prostě publikace, které třeba nebyly ani někde úplně vydané. Nešly potom vlastně dohledat, takže jsem to už potom moc nepoužívala."

Dvě respondentky využily AI nástroj chat GPT k osobní informační potřebě, obě ve spojení s plánováním cestovního itineráře a bylo to pro ně užitečné.

R06: "No jako pro ty osobní účely, jo, tam jsem vlastně třeba zjišťovala nějaký třeba informace, když jsme jeli na dovolenou, tak mi to jakoby vyhodilo nějaký prostě takový pragmatický informace, který bych musela dohledávat. Tak to bylo super."

Jen část se jich ale k těmto nástrojům obracela nebo i nadále vrací opakovaně. Tři respondenti ho v poslední době zařazují do svého akademického vyhledávání.

R01: "Zkousím to teď ten chat GPT, když to konečně jako začíná být tak nějak použitelný, že už to vyloženě neříká jenom blbosti, ale už je to na takové úrovni, že se to fakt dá použít. Tak to zkousím používat. Jako i s tím hledáním článku, tak sice jako musím zkontrolovat, že to není úplná blbost, ale ve chvíli, kdy to není něco zásadního, nebo fakt jenom se ptám na zdroje těch informací, tak třeba ty zdroje mi to najde a pak můžu jít rovnou na ten zdroj."

I ti z dotazovaných studentů, kteří AI nástroje pro akademické účely používají pravidelně, se ale stále shodují na tom, že v tyto nástroje nemohou vkládat plnou důvěru, a jejich výstupy si ověřují.

R14: "Takže určitě je využívám a myslím si, že jako docela fajn. Myslím si, že chat GPT nebo prostě různý AI ty jako modely nabízejí nějakou jako možnost typu vyhodte mi nějaký zdroje, ze kterých můžu čerpat na tady tu tematiku, byť je to velice chybový, protože jako polovina článku častokrát ani neexistuje to, co ti tam jako vyhodí. Něco mi tam fajn doporučil, jiný zase věci byly tak jako naprd, že člověk neví, z čeho pořádně vychází. Takže jim úplně nedůvěřuju. Takovej jako veřejně přístupnejm a na akademický svět nezaměřenejm AI nástrojům."

8.6.7 Služby knihoven

V rámci využití knihoven pro své informační potřeby se studenti zmiňovali především o půjčování dokumentů z knihovního fondu, ať už elektronického tak i fyzického. Fyzický knihovní fond využívají studenti především poté, co si dané materiály sami z domova vyhledají v elektronickém katalogu knihovny. Až na výjimky tak ani příliš nevyužívají dostupnosti knihovníků.

R11: "Jako asi fakt maximálně, co jsem po nich kdy chtěla bylo, že se jako mi poradili, kde najdu nějakou knihu. Takže moc jako, moc nějak nadstandardně to nevyužívám, no. Protože vlastně v tom UKAŽ se rovnou žejo zobrazí, v jaký knihovně přesně kde, jakou to má signaturu. Takže pak není tolik nutné to řešit tam na místě."

Někteří studenti také ještě zmiňují využití knihovny jako klidného místa pro studium a relaxaci.

R13: "Chodím si tam niekedy len tak oddýchnuť, keď proste všade je hluk a potrebujem ticho. Ja som človek, ktorý sa ťažko sústreďí, takže určite sa tam chodím, že sadnúť, aby som si nejako ako upokojila si mozog od podnetov."

Dalších služeb knihoven pro své informační potřeby studenti příliš nevyužívají. To, že tedy studenti nevyužívají příliš dalších služeb knihoven či pomoci knihovníků může tedy také znamenat to, že je fond dobře sestavený a přehledný pro samostatnou práci studentů a výpomoc knihovníků pro své informační potřeby nepotřebují.

Žádný z respondentů nikdy nevyužil nějakých školení či workshopů knihoven pro práci se zdroji a akademické psaní. Někteří z respondentů ani nevěděli, že takové služby knihovny nabízí.

9 Diskuse

V této diskusi jsou shrnuty výsledky výzkumu v návaznosti na definované výzkumné otázky. Zároveň jsou také výsledky porovnávány s vybranými relevantními existujícími výzkumy a jejich výsledky.

Q1: V jakých kontextech se studenti setkávají s informačním zahlcením?

V rámci výzkumu se všichni respondenti vyjádřili k tomu, že se s informačním zahlcením někdy ve svém životě setkali. Zároveň v každém z kontextů, které byly se studenty probírány, se našel alespoň jeden respondent, který si prožil informační zahlcení s ním spojené. V osobním životě se tak studenti vypořádávají s informačním zahlcením z volně dostupných informací kolem nich, ve vyhledávání za osobními účely i v komunikaci. Ve výzkumech informačního zahlcení v osobním životě studentů se setkáváme spíše s výzkumy, které se zaměřují pouze na zkoumání jednoho vybraného kontextu. Podobné výsledky ale můžeme nalézt třeba ve výzkumu Shi et al. (2020). Ten zkoumá zahlcení studentů v kontextu sociálních sítí a bylo v něm také vyzorováno zahlcení volně dostupnými informacemi a komunikační zahlcení. Zahlcení v osobním vyhledávání u studentů bylo zase vyzorováno ve výzkumu Mehra a Bilal (2007).

V akademickém prostředí se informační zahlcení u studentů objevuje při akademickém vyhledávání, ve spojení se studijními materiály od vyučujících i ve fakultní komunikaci. Masrek a Baharuddin (2023) zkoumali informační zahlcení v akademickém kontextu u distančních studentů. Stejně jako studenti FF UK se i distanční studenti vyjádřili k problémům s různorodými informačními zdroji a hledání v nich, extenzivními studijními materiály a komunikačním zahlcením ze strany fakulty. Co se ale objevuje jako další situace, o kterých se studenti FF UK nezmiňovali, tak to jsou technologické problémy či problematika s týmovou prací a kolaborací s dalšími studenty. Al-Khumaim et al. (2020; 2021) nezkoumal přímo kontexty, ale odhalil tři formy, ve kterých se informační zahlcení respondentům – příliš velké množství

informací, obtížné filtrování kvality informací a neschopnost informace zpracovat a využít. Ve výzkumu u studentů FF UK se objevovaly stížnosti studentů na velké množství informací i obtížné filtrování kvality informací. K problémům s vlastní neschopností informace zpracovat a využít se studenti FF UK příliš nevyjadřovali. Respektive vyjadřovali se na toto téma spíše studenti, kteří vnímají, že jejich schopnosti ve zpracování a využití informací jsou dobré.

Mezi respondenty se našli také studenti, kteří zažívají zahlcení v kontextu, který nebyl před provedením výzkumu předpokládán, a to v pracovním prostředí. Respondenti, kteří prožívají zahlcení v pracovním prostředí, ho popsali ve spojení s komunikačním zahlcením.

Mezi respondenty nebyl vyzorován žádný trend, že by se celkově více cítili zahlceni v akademickém nebo v osobním kontextu. Naopak každý rozhovor poskytl naprosto unikátní individuální pohled na situaci daného jedince. Někteří pociťovali zahlcení větší v akademickém prostředí, někteří spíše v osobním životě. Někteří v jednom z prostředí nepociťovali zahlcení vůbec. Lišila se také intenzita, s jakou prožívají situace zahlcení, a jak velký to pro ně představuje problém.

Q2: Způsobuje informační zahlcení studentům problémy s naplněním jejich informačních potřeb? Jaké?

Studenti naráží na problémy spojené s informačním zahlcením. Dle respondentů se ne příliš často jedná o bariéru nenaplnění informační potřeby, tedy o nepřekonatelnou bariéru. Někteří studenti se s nenaplněním své informační potřeby z důvodu informačního zahlcení setkali, ale jednalo se spíše o ojedinělou situaci.

Častěji s ním mají spojeny velké výdaje času a energie a širokou škálu negativních pocitů. Mezi těmito zmíněnými pocity se nacházela nejistota, strach, frustrace, beznaděj, smutek, bezmoc, apatie, úzkost, vztek, agrese, méněcennost, vyčerpání nebo FOMO.

Výzkum dálkových studentů od Masrek a Baharuddin (2023) se také více zabýval projevy stresu a úzkostí způsobených informačním zahlcením. K čemu

se studenti FF UK oproti distančním studentům v této oblasti nevyjadřovali, jsou pocity sociální izolace, technostres a digitální únava. Al-Kumaim et al. (2020; 2021) identifikovali dvě hlavní dimenze negativních dopadů. První byla na studijní výsledky, u kterých si studenti stěžovali na sníženou kvalitu výzkumu, časovou náročnost, nízkou produktivitu, placení dalších poplatků za studium a sníženou produktivitu. Někteří studenti dokonce i zmínili myšlenky na to studium ukončit kvůli problémům s informačním zahlcením. U studentů FF UK nebyly dopady v tomto kontextu až tak závažné. V souvislosti s touto problematikou byl několika studenty zmíněn imposter syndrome, který by se mohl až do této fáze dostat. Především ale studenti FF UK zmiňovali časovou náročnost jako problém informačního zahlcení, o dopadech na kvalitu své akademické práce se explicitně nezmiňovali. Druhou dimenzí byl dopad na mentální zdraví studentů. S tím se ve výzkumu objevují pocity stresu, frustrace či zmatení, se kterými se studenti FF UK také identifikují.

Q3: Používají studenti nějaké strategie či praktiky se snahou překonat informační zahlcení a jeho negativní dopady? Jaké?

Všichni respondenti si vypěstovali různé strategie pro překonávání či úplné vyhýbání se informačnímu zahlcení, které využívají v osobním i akademickém kontextu. Ty zahrnují vyhledávací strategie, vyhýbání se informacím a informačním zdrojům, osobní management informací, čtenářské strategie, vyhledání pomoci dalšího člověka či využití umělé inteligence.

Výzkumníci Al-Khumaim et al. (2020; 2021) strategie pro vypořádávání se se zahlcením rozdělili výzkumníci do dvou skupin – konzultační techniky (využívání pomoci vedoucích výzkumů, dalších odborníků, zkušenějších studentů a vrstevníků) a techniky osobních dovedností (schopnost filtrovat, kategorizovat a organizovat informace, osobní management informací a dočasné vzdálení se od zdrojů zahlcení za účelem odpočinku, přestávky a osvěžení mysli). Všechny tyto techniky byly identifikovány i u studentů FF UK.

Strategie pro vypořádávání, kde se studenti výzkum Masrek a Baharuddin (2023) shodovali se studenty FF UK, zahrnují filtrování informací a vědomou

konzumaci digitálního obsahu. Někteří studenti FF UK se také vyjádřili k efektivnímu managementu času. Praktika, která se ve výzkumu FF UK objevila částečně, je strategie aktivního učení. Zahrnuje aktivní účast v hodinách, k čemuž se studenti FF UK nevyjadřovali, a spolupráci se spolužáky, což někteří studenti FF UK praktikují.

V rámci strategií pro překonávání zahlcení bylo se studenty také probíráno, zda v nich hrají roli knihovny. Dotazovaní studenti využívají elektronické i fyzické zdroje, které především univerzitní, ale i další knihovny nabízí. Další služby v podobě rešerší, kurzů, workshopů nebo výpomoci personálu ale spíše nevyužívají.

Důležité je také zmínit, že přestože se s informačním zahlcením jedná o problém, se kterým se studenti během studia naučí pracovat a překonávat ho, neznamená to, že by měl být přehlížen. Někteří studenti se sami před nebo po rozhovoru vyjádřili k tomu, že se do výzkumu přihlásili, protože informační zahlcení vnímají jako důležité téma k diskusi a jsou rádi, že se mu někdo věnuje ve spojení s jejich demografickou skupinou. Na základě tohoto výzkumu bych tedy doporučila univerzitám věnovat prostor pro zkoumání informačního zahlcení u studentů a podpořit je v jeho překonávání na univerzální i individuální úrovni.

9.1 Limity výzkumu a příležitosti pro další výzkum

Jeden z limitů výzkumu spočívá již ve zvolené výzkumné metodě. V rámci hloubkových rozhovorů jsou zjišťovány subjektivní pohledy respondentů na problematiku. Přehlédnuty mohou být také vjemy, které respondenti vnímají podvědomě. Své limity má také metoda analýzy dat. Mezi ty patří například subjektivita výzkumníka, která interpretaci dat do jisté míry ovlivňuje, možné opomenutí více nuancovaných dat či náročnější vyhledávání a ověření splývajících témat (Hendl, 2016).

Výběr výzkumného vzorku nebyl úplně náhodný. Do výzkumu se hlásili sami studenti se zájmem o účast v reakci na inzerát. To mohlo způsobit ovlivnění dat tím, že se mohli přihlašovat především studenti, kteří informační zahlcení pociťují a mají zájem ho probrat.

Některé tyto limity by mohli být adresovány pokračováním výzkumů v této oblasti. Určitě by zde existoval prostor pro navázání kvalitativním výzkumem podloženým poznatky získanými z tohoto kvalitativního výzkumu. Na jeho základě by mohlo být možné zobecnit situaci informačního zahlcení v populaci studentů a pomoci s návrhem nějakého podpůrného systému, který by benefitoval většině.

Zajímavé by také mohlo být prozkoumání situace informačního zahlcení v průběhu studia u neúspěšných studentů. Mohly by tak být odhaleny situace informačního zahlcení, které přispívaly k důvodům, proč bylo jejich studium předčasně ukončeno.

10 Závěr

Cílem práce bylo zmapovat situaci informačního zahlcení jako informační bariéry u studentů FF UK. Zjišťováno bylo, v jakých kontextech se studenti s informačním zahlcením setkávají, zda jim dělá problémy s naplněním jejich informačních potřeb a jak se s ním vypořádávají.

Kvalitativního výzkumu v podobě hloubkových polostrukturovaných rozhovorů založených na poznatcích z literatury o informačním zahlcení se zúčastnilo 15 současných studentů FF UK.

Odhaleno bylo, že se studenti setkávají s informačním zahlcením jak v osobním životě, tak i v akademickém kontextu. V osobním životě ho zažívají z volně dostupných informací kolem nich, ve vyhledávání za osobními účely i v komunikaci. V akademickém kontextu zase při akademickém vyhledávání, ve spojení se studijními materiály od vyučujících a ve fakultní komunikaci. Někteří studenti se navíc ještě s informačním zahlcením potýkají v pracovním prostředí, a to ve spojení s komunikačním zahlcením.

Někteří respondenti se setkali se situací, kdy z důvodu informačního zahlcení nenaplnili svou informační potřebu, a informační zahlcení pro ně tak představilo nepřekonatelnou bariéru. I u těchto studentů se ale jednalo spíše o ojedinělé situace. Více se studenti s informačním zahlcením setkávají jako s překážkou, kterou jsou ve finále schopni překonat a svou informační potřebu naplnit. Přesto jim informační zahlcení způsobuje problémy, a to především v podobě negativních pocitů a stresu a nutnosti větší časové a energetické investice do své informační potřeby.

Všichni dotazovaní studenti používají nějaké strategie pro překonávání či předcházení informačnímu zahlcení. Mezi používanými strategiemi figurovali vyhledávací strategie, vyhýbání se informacím a informačním zdrojům, osobní management informací, čtenářské strategie, vyhledání pomoci dalšího člověka a využití umělé inteligence. V rámci strategií pro vypořádávání se se zahlcením byli studenti také dotazováni na využívání knihoven pro svou informační potřebu. Studenti využívají fyzických i elektronických fondů akademických i dalších knihoven pro naplnění svých informačních potřeb, dalších služeb knihoven ale příliš nevyužívají.

Seznam použité literatury

ALI, Irfan a Nosheen Fatima WARRAICH, 2022. Personal information management through ubiquitous devices: Students' mobile self-efficacy and PIM practices. *Journal of Librarianship and Information Science* [online]. **54**(2), 174–187 [cit. 2023-11-15]. ISSN 1741-6477. Dostupné z: doi:10.1177/0961000621992821

AL-KUMAIM, Nabil Hasan, Siti Hasnah HASSAN, Mahmood ARSHAD, Muhammad Imran QURESHI a Nohman KHAN, 2020. Exploring the Determinants that Control Information Overload and Postgraduate Research Performance: Conceptual Model and Implications for Future Research. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation* [online]. **24**(1), 918–943 [cit. 2023-01-21]. ISSN: 1475-7192. Dostupné z: doi:10.37200/V24I1/9505

AL-KUMAIM, Nabil Hasan, Siti Hasnah HASSAN, Muhammad Salman SHABBIR, Abdulwahab Ali ALMAZROI a Hussein Mohammed ABU AL-REJAL, 2021. Exploring the Inescapable Suffering Among Postgraduate Researchers: Information Overload Perceptions and Implications for Future Research. *International Journal of Information and Communication Technology Education* [online]. **17**(1), 19–41 [cit. 2023-01-21]. ISSN 1550-1337. Dostupné z: doi:10.4018/IJICTE.2021010102

ALLEN INSTITUTE FOR AI, 2023. About Semantic Scholar. *Semantic Scholar* [online]. [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/about>

ANTONIJEVIC, Smiljana a Ellysa Stern CAHOY, 2014. Personal Library Curation: An Ethnographic Study of Scholars' Information Practices. *Portal: Libraries and the Academy* [online]. **14**(2), 287–306 [cit. 2023-01-07]. ISSN 1531-2542. Dostupné z: doi:10.1353/pla.2014.0010

BATES, Marcia J., 2017. Information Behavior. In: *Encyclopedia of Library and Information Sciences* [online]. Fourth Edition. Taylor & Francis. [cit. 2023-01-13]. Dostupné z: https://infocom.hyperlib.sjsu.edu/wp-content/uploads/2019/07/information_behavior_bates.pdf

BATMAZ, Zeynep, Ali YUREKLI, Alper BILGE a Cihan KALELI, 2019. A review on deep learning for recommender systems: challenges and remedies. *Artificial Intelligence Review* [online]. **52**(1), 1–37 [cit. 2023-12-27]. ISSN 1573-7462. Dostupné z: doi:10.1007/s10462-018-9654-y

BAWDEN, David a Lyn ROBINSON, 2009. The dark side of information: overload, anxiety and other paradoxes and pathologies. *Journal of Information Science* [online]. **35**(2), 180–191 [cit. 2023-09-12]. ISSN 1741-6485. Dostupné z: doi:10.1177/0165551508095781

BAWDEN, David a Lyn ROBINSON, 2020. Information Overload: An Overview. In: *Oxford Research Encyclopedia of Political Decision Making* [online]. Oxford: Oxford University Press. [cit. 2023-09-12]. Dostupné z: doi:10.1093/acrefore/9780190228637.013.1360

BELABBES, Mohamed Amine, Ian RUTHVEN, Yashar MOSHFEGHI a Diane RASMUSSEN PENNINGTON, 2023. Information overload: a concept analysis. *Journal of Documentation* [online]. **79**(1), 144–159 [cit. 2023-12-27]. ISSN 0022-0418. Dostupné z: doi:10.1108/JD-06-2021-0118

BLAIR, Ann, 2003. Reading Strategies for Coping with Information Overload ca. 1550-1700. *Journal of the History of Ideas* [online]. **64**(1), 11–28 [cit. 2023-11-17]. ISSN 0022-5037. Dostupné z: doi:10.2307/3654293

BLUMMER, Barbara a Jeffrey M. KENTON, 2014. Reducing Patron Information Overload in Academic Libraries. *College & Undergraduate Libraries* [online]. **21**(2), 115–135 [cit. 2023-10-11]. ISSN 1545-2530. Dostupné z: doi:10.1080/10691316.2014.906786

BOCZKOWSKI, Pablo J., 2021. *Abundance: on the experience of living in a world of information plenty*. New York, NY: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-756577-3.

CASE, Donald Owen a Lisa M. GIVEN, 2016. *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs, and behavior*. 4th edition. Bingley, GB: Emerald. Studies in information. ISBN 978-1-78560-968-8.

CLARKE, Victoria a Virginia BRAUN, 2017. Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology* [online]. **12**(3), 297–298 [cit. 2023-12-05]. ISSN 1743-9779. Dostupné z: doi:10.1080/17439760.2016.1262613

CONNAWAY, Lynn Sillipigni, Timothy J. DICKEY a Marie L. RADFORD, 2011. "If it is too inconvenient I'm not going after it:" Convenience as a critical factor in information-seeking behaviors. *Library & Information Science Research* [online]. **33**(3), 179–190 [cit. 2023-12-19]. ISSN 07408188. Dostupné z: doi:10.1016/j.lisr.2010.12.002

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2020. *Tabulka 3.4: Osoby v ČR používající chytrý telefon, 2020* [online]. [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/122362692/0620042034.pdf/a05790e9-7ee1-45d6-bc15-f92325c5cc62?version=1.1>

DAVIS, Nathaniel, 2012. IA strategy: Addressing the signatures of information overload. *UXmatters* [online]. [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: <https://www.uxmatters.com/mt/archives/2012/02/ia-strategy-addressing-the-signatures-of-information-overload.php>

DIEKEMA, Anne R. a M. Whitney OLSEN, 2014. Teacher Personal information management (PIM) practices: Finding, keeping, and Re-Finding information. *Journal of the Association for Information Science and Technology* [online]. **65**(11), 2261–2277 [cit. 2023-11-15]. ISSN 2330-1643. Dostupné z: doi:10.1002/asi.23117

DIPRINCE, Elizabeth, Amber WILSON, Chrissy KARAFIT, Amanda BRYANT a Chris SPRINGER, 2016. Don't Panic! Managing Library Anxiety with a Library Survival Guide. *Reference & User Services Quarterly* [online]. **55**(4), 283 [cit. 2023-10-16]. ISSN 1094-9054. Dostupné z: doi:10.5860/rusq.55n4.283

DRÓTOS László, 1995. *Beilleszkedés a hálózat virtuális világába*. Budapest: Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program

EKSTRAND, Malin a Love STRANDBERG, 2023. Technological trends in Swedish medical libraries. *Health Information & Libraries Journal* [online]. **40**(3), 326–331 [cit. 2024-04-29]. ISSN 1471-1842. Dostupné z: doi:10.1111/hir.12500

ELIYANA, Anis, Shochrul Rohmatul AJIJA, Ahmad Rizki SRIDADI, Anis SETYAWATI a Alvin Permana EMUR, 2020. Information overload and communication overload on social media exhaustion and job performance. *Systematic Reviews in Pharmacy* [online]. **11**(8), 334–351 [cit. 2023-12-26]. ISSN 0975-8453. Dostupné z: doi:10.31838/srp.2020.8.52

FEERRAR, Julia, 2020. Supporting digital wellness and wellbeing. In: Sara HOLDER a Amber LANNON, ed. *Student wellness and academic libraries: Case studies and activities for promoting health and success* [online]. Chicago: ACRL Press. [cit. 2023-12-26]. ISBN 978-0-8389-4864-4. Dostupné z: <https://vtechworks.lib.vt.edu/server/api/core/bitstreams/bbe92424-4439-47db-88e8-7d97903c1d1b/content>

FUERTES, Maria Cristina M., Beatriz Marie D. JOSE, Mary Angelie A. NEM SINGH, Pauline Eirisse P. RUBIO a Allan B. DE GUZMAN, 2020. The moderating effects of information overload and academic procrastination on the information avoidance behavior among Filipino undergraduate thesis writers. *Journal of Librarianship and Information Science* [online]. **52**(3), 694–712 [cit. 2023-09-19]. ISSN 1741-6477. Dostupné z: doi:10.1177/0961000619871608

GLASSMAN, Nancy R., 2018. *Citation management tools: a practical guide for librarians*. Lanham; Boulder; New York; London: Rowman & Littlefield. Practical guides for librarians, no. 53. ISBN 978-1-4422-6837-1

GROSS, Bertram M., 1964. *The Managing of organizations: the administrative struggle*. New York: Free Press of Glencoe

HAJIBAYOVA, Lala, 2019. Exploring individuals' patterns of personal information management practices: factors influencing the representation, organization and credibility assessment of information. *Information Research* [online]. **24**(3), paper 835 [cit. 2023-11-16]. Dostupné z: <https://informationr.net/ir/24-3/paper835.html>

HAVLOVÁ, Jaroslava, 2003. *Informační přetížení* [online]. Praha: Národní knihovna ČR. [cit. 2023-09-20]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000003317&local_base=KTD

HEIDT, Amanda, 2023. Artificial-intelligence search engines wrangle academic literature. *Nature* [online]. [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: <https://www-nature-com.ezproxy.is.cuni.cz/articles/d41586-023-01907-z>

HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9

HUDSON, Simon a Matija FRANKLIN, 2023. *Science Communications for Explainable Artificial Intelligence* [online]. ArXiv. [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <http://arxiv.org/abs/2308.16377>

CHANG, Yu-Wei, 2016a. Influence of human behavior and the principle of least effort on library and information science research. *Information Processing & Management* [online]. **52**(4), 658–669 [cit. 2023-12-14]. ISSN 0306-4573. Dostupné z: doi:10.1016/j.ipm.2015.12.011

CHANG, Yu-Wei, 2016b. Influence of the principle of least effort across disciplines. *Scientometrics* [online]. **106**(3), 1117–1133 [cit. 2023-12-14]. ISSN 1588-2861. Dostupné z: doi:10.1007/s11192-016-1838-0

INIE, Nanna, Louise BARKHUUS a Claus BRABRAND, 2021. Interacting with academic readings — A comparison of paper and laptop. *Social Sciences & Humanities Open* [online]. **4**(1), 100226 [cit. 2023-11-28]. ISSN 2590-2911. Dostupné z: doi:10.1016/j.ssaho.2021.100226

JAMES, Tabitha L., Jie ZHANG, Han LI, Jennifer L. ZIEGELMAYER a Eduardo D. VILLACIS-CALDERON, 2022. The moderating effect of technology overload on the ability of online learning to meet students' basic psychological needs. *Information Technology & People* [online]. **35**(4), 1364–1382 [cit. 2024-04-26]. ISSN 0959-3845. Dostupné z: doi:10.1108/ITP-03-2021-0225

JIANG, Tingting, Yu CHI a Huiqin GAO, 2017. A clickstream data analysis of Chinese academic library OPAC users' information behavior. *Library & Information Science Research* [online]. **39**(3), 213–223 [cit. 2024-01-06]. ISSN 0740-8188. Dostupné z: doi:10.1016/j.lisr.2017.07.004

JONÁK, Zdeněk, 2003. *Informační bariéra* [online]. Praha: Národní knihovna ČR. [cit. 2023-10-23]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000003317&local_base=KTD

JŮNOVÁ, Sabina, 2021. *Bariéry v získávání odborných informací studenty Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*. Bakalářská práce, vedoucí Jarolímková, Adéla. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/136535>

KARR-WISNIEWSKI, Pamela a Ying LU, 2010. When more is too much: Operationalizing technology overload and exploring its impact on knowledge worker productivity. *Computers in Human Behavior* [online]. **26**(5), 1061–1072 [cit. 2023-10-26]. ISSN 0747-5632. Dostupné z: [doi:10.1016/j.chb.2010.03.008](https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.008)

KOLTAY, Tibor, 2017. The bright side of information: ways of mitigating information overload. *Journal of Documentation* [online]. **73**(4), 767–775 [cit. 2023-11-13]. ISSN 0022-0418. Dostupné z: [doi:10.1108/JD-09-2016-0107](https://doi.org/10.1108/JD-09-2016-0107)

KOLTAY, Tibor, 2021. “Taming” information overload. *Academia Letters* [online]. Article 272 [cit. 2023-12-14]. ISSN 2771-9359. Dostupné z: [doi:10.20935/AL272](https://doi.org/10.20935/AL272)

KOLTAY, Tibor, 2022. *Research data management and data literacies*. Cambridge, MA: Chandos Publishing is an imprint of Elsevier. ISBN 978-0-323-86002-4.

LEDZIŃSKA, Maria a Sławomir POSTEK, 2017. From metaphorical information overflow and overload to real stress: Theoretical background, empirical findings, and applications. *European Management Journal* [online]. **35**(6), 785–793 [cit. 2023-11-21]. ISSN 0263-2373. Dostupné z: [doi:10.1016/j.emj.2017.07.002](https://doi.org/10.1016/j.emj.2017.07.002)

MARIAMDARAN, Saralah Devi a Arsaythamby AL VELOO, 2017. Relationship between information overload syndrome (IOS) and stress management of post graduate students. *A Research Journal of Commerce, Economics, and Social Sciences* [online]. **11**(2), 253–258 [cit. 2023-11-21]. ISSN 2410-0854. Dostupné z: [doi:10.24312/paradigms110220](https://doi.org/10.24312/paradigms110220)

MARQUES, Rui Pedro Figueiredo a Joao Carlos Lopes BATISTA, ed., 2017. *Information and Communication Overload in the Digital Age* [online]. Hershey, PA: IGI Global. Advances in Information Quality and Management. [cit. 2023-11-13]. ISBN 978-1-5225-2062-7. Dostupné z: [doi:10.4018/978-1-5225-2061-0](https://doi.org/10.4018/978-1-5225-2061-0)

MASREK, Mohamad Noorman a Mohammad Fazli BAHARUDDIN, 2023. Screens, Streams, and Stress: A Qualitative Study on How Distance Learning Students Cope with Information Overload. *International Journal of Membrane Science and Technology* [online]. **10**(5), 47–58 [cit. 2023-12-26]. ISSN 2410-1869. Dostupné z: doi:10.15379/ijmst.v10i5.2417

MEEL, Priyanka a Dinesh Kumar VISHWAKARMA, 2020. Fake news, rumor, information pollution in social media and web: A contemporary survey of state-of-the-arts, challenges and opportunities. *Expert Systems with Applications* [online]. **153**, 112986 [cit. 2023-10-02]. ISSN 0957-4174. Dostupné z: doi:10.1016/j.eswa.2019.112986

MEHRA, Bharat a Dania BILAL, 2007. International students' information needs and use of technology. Online. Proceedings of the American Society for *Information Science and Technology* [online]. 44(1), 1–8 [cit. 2024-05-08]. ISSN 0044-7870. Dostupné z: doi:10.1002/meet.1450440373

MEINHARDT-INJAC, Bozana a Carina SKOWRONEK, 2022. Computer self-efficacy and computer anxiety in social work students: implications for social work education. *Nordic Social Work Research* [online]. **12**(3), 392–405 [cit. 2023-10-16]. ISSN 2156-8588. Dostupné z: doi:10.1080/2156857X.2022.2041073

MICROSOFT, © 2024. *Your Everyday AI Companion* [online]. [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <https://www.microsoft.com/en-us/bing>

MIERZECKA, Anna a Andrius SUMINAS, 2018. Academic library website functions in the context of users' information needs. *Journal of Librarianship and Information Science* [online]. **50**(2), 157–167 [cit. 2023-11-20]. ISSN 1741-6477. Dostupné z: doi:10.1177/0961000616664401

MISRA, Shalini a Daniel STOKOLS, 2012. Psychological and Health Outcomes of Perceived Information Overload. *Environment and Behavior* [online]. **44**(6), 737–759 [cit. 2023-09-19]. ISSN 1552-390X. Dostupné z: doi:10.1177/0013916511404408

O'REILLY, 2008. *Web 2.0 Expo NY: Clay Shirky (shirky.com) It's Not Information Overload. It's Filter Failure.* [online]. 20.9.2008 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=LabqeJEOQyI>

ORMAN, Levent, 1984. Fighting Information Pollution with Decision Support Systems. *Journal of Management Information Systems* [online]. **1**(2), 64–71 [cit. 2023-10-02]. ISSN 0742-1222. Dostupné z: doi:10.1080/07421222.1984.11517704

- PANG, Hua, Li QUAN a Jiahui LU, 2024. How does perceived overload influence international students' educational attainment? The mediating roles of social media exhaustion and academic anxiety. *Current Psychology* [online]. **43**(9), 7794–7808 [cit. 2023-10-18]. ISSN 1046-1310. Dostupné z: doi:10.1007/s12144-023-04984-5
- PHILLIPS-WREN, Gloria a Monica ADYA, 2020. Decision making under stress: the role of information overload, time pressure, complexity, and uncertainty. *Journal of Decision Systems* [online]. **29**(sup1), 213–225 [cit. 2023-11-21]. ISSN 1246-0125. Dostupné z: doi:10.1080/12460125.2020.1768680
- POIRIER, Liz a Lyn ROBINSON, 2014. Informational balance: slow principles in the theory and practice of information behaviour. *Journal of Documentation* [online]. **70**(4), 687–707 [cit. 2023-12-14]. ISSN 0022-0418. Dostupné z: doi:10.1108/JD-08-2013-0111
- RAYMOND, Douglas, 2019. Using Artificial Intelligence to Combat Information Overload in Research. *IEEE Pulse* [online]. **10**(1), 18–21. ISSN 2154-2287 [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: doi:10.1109/MPULS.2018.2885843
- REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6.
- ROETZEL, Peter Gordon, 2019. Information overload in the information age: a review of the literature from business administration, business psychology, and related disciplines with a bibliometric approach and framework development. *Business Research* [online]. **12**(2), 479–522 [cit. 2023-11-28]. ISSN 2198-2627. Dostupné z: doi:10.1007/s40685-018-0069-z
- ROSENBERG, Daniel, 2003. Early Modern Information Overload. *Journal of the History of Ideas* [online]. **64**(1), 1–9 [cit. 2023-09-30]. ISSN 1086-3222. Dostupné z: doi:10.1353/jhi.2003.0017
- SAVOLAINEN, Reijo, 2007. Filtering and withdrawing: strategies for coping with information overload in everyday contexts. *Journal of Information Science* [online]. **33**(5), 611–621 [cit. 2023-11-13]. ISSN 1741-6485. Dostupné z: doi:10.1177/0165551506077418
- SHI, Chenling, Lingling YU, Nan WANG, Bayi CHENG a Xiongfei CAO, 2020. Effects of social media overload on academic performance: a stressor–strain–outcome perspective. *Asian Journal of Communication* [online]. **30**(2), 179–197 [cit. 2023-10-17]. ISSN 1742-0911. Dostupné z: doi:10.1080/01292986.2020.1748073
- SCHWIEDER, David, 2016. Low-Effort Information Searching: The Heuristic Information-Seeking Toolkit. *Behavioral & Social Sciences Librarian* [online]. **35**(4), 171–187, 2442–2451 [cit. 2023-11-29]. ISSN 0163-9269. Dostupné z: doi:10.1080/01639269.2017.1289019

SILLENCE, Elizabeth, Jordan A. DAWSON, Kerry MCKELLAR a Nick NEAVE, 2023. How do students use digital technology to manage their university-based data: strategies, accumulation difficulties and feelings of overload? *Behaviour & Information Technology* [online]. **42**(14), 2442–2451 [cit. 2023-12-26]. ISSN 1362-3001. Dostupné z: doi:10.1080/0144929X.2022.2126948

SMITH, Arielle C., Lauren A. FOWLER, Andrea K. GRAHAM, Beth K. JAWORSKI, Marie-Laure FIREBAUGH, Grace E. MONTERUBIO, Melissa M. VÁZQUEZ, Bianca DEPIETRO, Shiri SADEH-SHARVIT, Katherine N. BALANTEKIN, Naira TOPOOCO, Denise E. WILFLEY, C. Barr TAYLOR a Ellen E. FITZSIMMONS-CRAFT, 2021. Digital Overload among College Students: Implications for Mental Health App Use. *Social Sciences* [online]. **10**(8), 279 [cit. 2023-11-30]. ISSN 2076-0760. Dostupné z: doi:10.3390/socsci10080279

STEPHENS, Keri K., Dron M. MANDHANA, JiHye J. KIM, Xiaoqian LI, Elizabeth M. GLOWACKI a Ignacio CRUZ, 2017. Reconceptualizing Communication Overload and Building a Theoretical Foundation: Communication Overload. *Communication Theory* [online]. **27**(3), 269–289 [cit. 2023-10-26]. ISSN 1050-3293. Dostupné z: doi:10.1111/comt.12116

SUHAIMI, Farah a Norhayati HUSSIN, 2017. The Influence of Information Overload on Students' Academic Performance. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* [online]. **7**(8), 760–766 [cit. 2023-12-17]. Dostupné z: doi:10.6007/IJARBS/v7-i8/3292

ŠWIGOŃ, Marzena, 2011a. Information barriers in libraries: Types, typologies and Polish empirical studies. *Library Management* [online]. **32**, 475–484 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: doi:10.1108/01435121111158619

ŠWIGOŃ, Marzena, 2011b. Information limits: definition, typology and types. *Aslib Proceedings* [online]. **63**(4), 364–379 [cit. 2024-02-15]. ISSN 0001-253X. Dostupné z: doi:10.1108/00012531111148958

ŠMÍDOVÁ, Michaela, ed., 2020. *Vysoké školy, studenti a data o studijní neúspěšnosti a přechodu do vysokoškolského vzdělávání* [online]. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. [cit. 2023-12-26]. ISBN 978-80-7452-204-8. Dostupné z: <https://www.csvs.cz/wp-content/uploads/vysoke-skoly-studenti-a-data-o-studijni-neuspesnosti-a-prechodu-do-vysokoskolskeho-vzdelavani.pdf>

TANTE, Achu Charles a Enanga Marie SASS, 2023. Use of Highlighting Strategies in Reading Comprehension and Effects on Attainment in Selected Reading Skills. *Innovare Journal of Education* [online]. **11**(2), 20–29 [cit. 2023-11-28]. ISSN 2347-5528. Dostupné z: doi:10.22159/ijoe.2023v11i2.47016

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA UNIVERZITY KARLOVY, © 2015-2019. Centrální vyhledávač UKAŽ. Univerzita Karlova ústřední knihovna [online]. [cit. 2024-04-23]. Dostupné z: <https://knihovna.cuni.cz/rozcestnik/ukaz/>

VAFEAS, Mario, 2013. Attitudes Toward, and Use of, Textbooks Among Marketing Undergraduates: An Exploratory Study. *Journal of Marketing Education* [online]. **35**(3), 245–258 [cit. 2023-11-28]. ISSN 1552-6550. Dostupné z: doi:10.1177/0273475313482927

VOGUS, Brad, 2022. Tutorials in academic libraries: design, redesign, and evaluation. *Public Services Quarterly* [online]. **18**(4), 305–309 [cit. 2023-11-20]. ISSN 1522-9114. Dostupné z: doi:10.1080/15228959.2022.2121797

WARRAICH, Nosheen Fatima, Irfan ALI a Shazia YASMEEN, 2018. Keeping found things found: Challenges and usefulness of personal information management among academicians. *Information and Learning Science* [online]. **119**(12), 712–720 [cit. 2023-11-15]. ISSN 2398-5348. Dostupné z: doi:10.1108/ILS-07-2018-0064

WHELAN, Eoin, A.K.M. Najmul ISLAM a Stoney BROOKS, 2020. Applying the SOBC paradigm to explain how social media overload affects academic performance. *Computers & Education* [online]. **143**, 103692 [cit. 2023-10-18]. ISSN 0360-1315. Dostupné z: doi:10.1016/j.compedu.2019.103692

WHITE, Ryen W., 2023. Tasks, Copilots, and the Future of Search. In: *SIGIR '23: The 46th International ACM SIGIR Conference on Research and Development in Information Retrieval: Proceedings of the 46th International ACM SIGIR Conference on Research and Development in Information Retrieval* [online]. Taipei Taiwan: ACM, 5–6 [cit. 2024-03-28]. ISBN 978-1-4503-9408-6. Dostupné z: doi:10.1145/3539618.3593069

WOOLLEY, Kaitlin a Marissa A. SHARIF, 2022. Down a Rabbit Hole: How Prior Media Consumption Shapes Subsequent Media Consumption. *Journal of marketing research* [online]. **59**(3), 453–471 [cit. 2024-04-25]. ISSN 0022-2437. Dostupné z: doi:10.1177/00222437211055403

ZIPF, George Kingsley, 1949. *Human behavior and the principle of least effort*. Boston: Addison-Wesley Press.

Přílohy

Příloha č. 1: Informovaný souhlas

Informovaný souhlas pro rozhovor

Vážená paní, vážený pane,

studuji na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a v současné době vypracovávám diplomovou práci s názvem *Informační zahlcení jako informační bariéra u studentů*.

Hlavním cílem práce je zjistit, zda informační zahlcení studentům způsobuje problémy s naplněním jejich informačních potřeb a pokud ano, tak jaké. Dále výzkum zjišťuje, v jakém kontextu se s informačním zahlcením setkávají. Zkoumá také, zda studenti používají nějaké strategie či praktiky se snahou překonat informační zahlcení a jeho negativní dopady a pokud ano, tak jaké.

V této souvislosti se na Vás obracím s prosbou o rozhovor. Předpokládám, že Vaše názory a zkušenosti přispějí k řešení problémů, kterých se výzkum týká. Na Vaše doplňující otázky, související výzkumem Vám před provedením rozhovoru ráda odpovím.

Předpokládaná délka rozhovoru: 30-45 minut

Rozhovor není zatížen žádným rizikem. Pokud by Vám však některá otázka byla nepříjemná, nemusíte na ni odpovédět. Máte také právo, kdykoliv rozhovor přerušit, a i bez uvedení důvodů v něm nepokračovat.

Rozhovor je důvěrný, Vaše identita bude známa pouze dotazovateli, který s nimi bude pracovat v souladu se zákonem o ochraně dat. Rozhovor bude nahráván, aby informace, které v něm zazní, mohly být odborně zpracovány. Výsledky celého výzkumu budou použity výhradně pro vědecké účely a publikovány v závěrečné práci pouze v anonymní podobě.

Aby bylo možné kvalifikovaně zpracovat všechny informace, které mi sdělíte, prosím, abyste k takovému zpracování udělil/a svůj dobrovolný souhlas.

Stvrzuji svým podpisem, že jsem byl/a ústně informován/a o cílech výzkumu. Také jsem měl/a možnost ptát se na všechno, co mě v souvislosti s připravovaným rozhovorem zajímalo.

.....

Podpis dotazovatele

.....

Podpis respondenta

Datum:

Příloha č. 2: Scénář A – otázky pro informačně zahlcené studenty

1. Co si představíte, když se řekne informační zahlcení?
2. Myslíte si, že jste se někdy osobně setkal/a s případem informačního zahlcení?
3. Vybavujete si nějaký případ osobního zahlcení ze svého osobního života?
 - 3.1. Cítíte se někdy zahlcen/a volně dostupnými informacemi na internetu? Novinkami, příspěvky na sociálních sítích, reklamami, atp.?
 - 3.1.1. Jaké to ve vás vyvolávalo pocity?
 - 3.1.1.1. Stresoval/a jste se z toho?
 - 3.1.2. Způsobuje vám to nějaké potíže?
 - 3.1.3. Zkoušel/a jste to nějak překonat?
 - 3.1.3.1. Vyhýbáte se někdy kvůli tomu informacím nebo informačním zdrojům?
 - 3.1.3.2. Snažíte se někdy limitovat svůj čas strávený na internetu nebo na sociálních médiích?
 - 3.1.4. Je to něco, co se vám stalo vícekrát? Nebo i stává nějak pravidelně?
 - 3.2. Cítíte se někdy zahlcen/a při vyhledávání informací potřebných pro své osobní účely?
 - 3.2.1. Jaké to ve vás vyvolává pocity?
 - 3.2.1.1. Stresoval/a jste se z toho?
 - 3.2.2. Způsobuje vám to nějaké potíže?
 - 3.2.3. Zkoušel/a jste to nějak překonat?
 - 3.2.3.1. Používáte nějaké strategie při vyhledávání informací?
 - 3.2.4. Je to něco, co se vám stalo vícekrát? Nebo i stává nějak pravidelně?
 - 3.3. Cítíte se někdy zahlcen/a komunikací ve svém osobním životě? Zprávami, e-maily, sociálními sítěmi?
 - 3.3.1. Jaké to ve vás vyvolávalo pocity?
 - 3.3.1.1. Stresoval/a jste se z toho?
 - 3.3.2. Způsobuje vám to nějaké potíže?
 - 3.3.3. Zkoušel/a jste to nějak překonat?
 - 3.3.3.1. Vyhýbáte se někdy kvůli tomu komunikaci?
 - 3.3.4. Je to něco, co se vám stalo vícekrát? Nebo i stává nějak pravidelně?
4. Vybavujete si nějaký případ informačního zahlcení spojeného se školou?
 - 4.1. Cítíte se někdy zahlcen/a při vyhledávání informací potřebných pro akademické účely (seminární nebo závěrečné práce, příprava na zkoušky)?
 - 4.1.1. Jaké to ve vás vyvolávalo pocity?
 - 4.1.1.1. Stresoval/a jste se z toho?
 - 4.1.2. Způsobuje vám to nějaké potíže?
 - 4.1.2.1. Stalo se vám, že byste kvůli tomu nezískal/a informace, které potřebujete?
 - 4.1.3. Zkoušel/a jste to nějak překonat?

- 4.1.3.1. Používáte nějaké strategie při vyhledávání informací?
 - 4.1.3.1.1. Používáte nějaké funkce vyhledávačů, které vám umožňují snížit počet výsledků nebo najít pro vás potřebné informace?
- 4.2. Cítíte se někdy zahlcen/a informacemi či dokumenty poskytnutými vyučujícími?
 - 4.2.1. Jaké to ve vás vyvolávalo pocity?
 - 4.2.1.1. Stresoval/a jste se z toho?
 - 4.2.2. Způsobuje vám to nějaké potíže?
 - 4.2.3. Zkoušel/a jste to nějak překonat?
 - 4.2.3.1. Pokud si potřebujete nějaké informace či dokumenty uchovat na později, máte pro to nějaký systém? Používáte k tomu nějaké nástroje?
- 4.3. Cítíte se někdy zahlcen/a komunikací či informacemi spojenými s organizací studia?
 - 4.3.1. Jaké to ve vás vyvolávalo pocity?
 - 4.3.1.1. Stresoval/a jste se z toho?
 - 4.3.2. Způsobuje vám to nějaké potíže?
 - 4.3.3. Zkoušel/a jste to nějak překonat?
- 5. Stalo se vám někdy, že byste při vyhledávání informací nezískal ty informace, které jste potřeboval/a?
 - 5.1. Myslíte si, že to bylo nějak spojeno s informačním zahlcením?
- 6. Myslíte si, že používáte nějaké další strategie pro vyhýbání se nebo překonávání informačního zahlcení?
- 7. Pokud si potřebujete nějaké informace či dokumenty uchovat na později, máte pro to nějaký systém? Používáte k tomu nějaké nástroje?
- 8. Použil/a jste někdy nebo používáte pro své informační účely umělou inteligenci?
- 9. Myslíte si, že vám nějak pomáhá škola ve vyhýbání se nebo překonávání informačního zahlcení?
- 10. Myslíte si, že vám nějak pomáhá knihovna ve vyhýbání se nebo překonávání informačního zahlcení?
- 11. Demografické otázky
 - 11.1. Jaký obor studujete?
 - 11.2. V jakém stupni a ročníku studia jste?
 - 11.3. Kolik vám je let?
 - 11.4. S jakou genderovou identitou se ztotožňujete?

Příloha č. 3: Scénář B – otázky pro informačně nezahlcené studenty

1. Co si představíte, když se řekne informační zahlcení?
2. Myslíte si, že jste se někdy osobně setkal/a s případem informačního zahlcení?
 - 2.1. Vybavujete si nějaký případ informačního zahlcení ze svého osobního života?
 - 2.2. Vybavujete si nějaký případ informačního zahlcení spojeného se školou?
3. Myslíte si, že používáte nějaké strategie pro vyhýbání se nebo překonávání informačního zahlcení?
 - 3.1. Používáte nějaké strategie při vyhledávání informací?
 - 3.1.1. Používáte nějaké funkce vyhledávačů, které vám umožňují snížit počet výsledků nebo najít pro vás potřebné informace?
 - 3.2. Vyhýbáte se někdy informacím nebo informačním zdrojům?
 - 3.3. Snažíte se někdy limitovat svůj čas strávený na internetu nebo na sociálních médiích?
 - 3.4. Pokud si potřebujete nějaké informace či dokumenty uchovat na později, máte pro to nějaký systém? Používáte k tomu nějaké nástroje?
 - 3.5. Použil/a jste někdy nebo používáte pro své informační účely umělou inteligenci?
4. Stalo se vám někdy, že byste při vyhledávání informací nezískal ty informace, které jste potřeboval/a?
 - 4.1. Čím myslíte, že to bylo způsobeno?
5. Myslíte si, že vám nějak pomáhá škola ve vyhýbání se nebo překonávání informačního zahlcení?
6. Myslíte si, že vám nějak pomáhá knihovna ve vyhýbání se nebo překonávání informačního zahlcení?
7. Demografické otázky
 - 7.1. Jaký obor studujete?
 - 7.2. V jakém stupni a ročníku studia jste?
 - 7.3. Kolik vám je let?
 - 7.4. S jakou genderovou identitou se ztotožňujete?

Příloha č. 4: Seznam kódů

1	AI	27	Ojedinelá událost
2	Akademické vyhledávání	28	Omezování času
3	Aktuální události	29	Osobní vyhledávání
4	Bariéra	30	Osobní život
5	Citační manažery	31	PIM
6	Čtenářské techniky	32	Počáteční zahlcení
7	Definice IZ	33	Pocity
8	Důvěryhodnost informací	34	Pomoc spolužáků
9	Elektronické dokumenty	35	Pracovní prostředí
10	E-mail	36	Rabbit hole
11	Erasmus	37	Reklamy
12	Fakultní komunikace	38	Sociální sítě
13	Filtrování	39	Stres
14	Fyzické dokumenty	40	Studijní materiály
15	Imposter syndrome	41	UKAŽ
16	Instrukce od učitelů	42	Upozornění
17	Investice času a energie	43	Výběr zdrojů
18	Knihovny	44	Vyhledávací strategie
19	Komunikační zahlcení	45	Vyhýbání se informacím
20	Koníčky	46	Výpomoc vyučujících
21	Lidská výpomoc	47	Vypořádávání se se zahlcením
22	Materiály od vyučujících	48	Vzdálení od zdrojů zahlcení
23	Média	49	Wikipedie
24	Mentální zdraví	50	Zahlcení obecně
25	Nevyžádané informace	51	Zdravotní informace
26	Oblíbené zdroje	52	Změna oboru